

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

KULTURNÍ ČASOPIS "LISTY PRO UMĚNÍ A KRITIKU"

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Veberová, Ph.D.

Autor práce: Nela Haringová

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 3

2014

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 16. dubna 2014

Nela Haringová

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Veronice Veberové, Ph.D., za vstřícnost, odborné vedení a cenné rady. Dále děkuji mé rodině za podporu nejen při studiu.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na obsah kulturního časopisu *Listy pro umění a kritiku*, který vycházel v letech 1933-1937. Pro lepší pochopení dané problematiky se práce okrajově zabývá historickým kontextem periodika. Hlavním cílem práce je analyzovat jednotlivé ročníky *Listů pro umění a kritiku*. Dále se text zabývá katolickými autory, kteří přispívají do tohoto periodika, a jejich vlivem na vydaná témata. Poslední část práce se zaměřuje na ruralismus z pohledu přispěvatelů časopisu.

Klíčová slova: *Listy pro umění a kritiku*, časopis, katoličtí autoři, ruralismus

Anotation

Bachelor thesis focuses on the cultural content of the magazine *Listy pro umění a kritiku* which was issued in years 1933 to 1937. For a better understanding of the issue is marginally work deals with the historical context of the periodical. The main goal of this work is to analyze individual volumes of the *Listy pro umění a kritiku*. Next the text deals with Catholic authors who contributed to this publication and their influence on published topics. The last part focuses on ruralism from the perspective of the contributors of the magazine.

Keywords: *Listy pro umění a kritiku*, magazine, Catholic authors, ruralism

Obsah

Úvod.....	7
1. Listy pro umění a kritiku.....	9
1.1 Obecné informace.....	9
1.2 Nakladatelství Melantrich.....	11
1.3 Příspěvatelé.....	11
1.3.1 Bedřich Fučík.....	11
1.3.2 Vilém Závada.....	12
2. První ročník.....	13
2.1 Příspěvatelé prvního ročníku.....	13
3. Druhý ročník.....	17
3.1 Příspěvatelé druhého ročníku.....	17
4. Třetí ročník.....	21
4.1 Příspěvatelé třetího ročníku.....	21
5. Čtvrtý ročník.....	25
5.1 Příspěvatelé čtvrtého ročníku.....	25
6. Pátý ročník.....	28
6.1 Příspěvatelé pátého ročníku.....	28
7. Katolický směr.....	31
7.1 Prostor katolických autorů v časopise Listy pro umění a kritiku.....	33
7.1.2 Jan Čep.....	38
7.1.3 Jaroslav Durych.....	39
7.2 Ruralismus.....	41
7.2.1 Ruralismus v časopise Listy pro umění a kritiku.....	42

Závěr.....	45
Seznam příloh.....	47
Seznam literatury.....	51

Úvod

Ve třicátých letech minulého století vznikala řada nových časopisů, jelikož vrcholil rozkvět tištěných periodik. Jednalo se často o umělecké časopisy, protože se u nás v této době vyskytovala obrovská estetická nesourodost. Mezi tyto časopisy patřily mimo jiné i *Listy pro umění a kritiku*, které vycházely v Československé republice v letech 1933-1937. Tímto kulturním periodikem se budu zabývat ve své bakalářské práci. *Listy pro umění a kritiku* vycházely v nakladatelství Melantrich, které bylo v této době nejvýznamnějším nakladatelstvím na našem území. Časopis neměl stálý okruh přispěvatelů a objevují se v něm i příspěvky od zahraničních spisovatelů. Proto se ve své práci zaměřím spíše na konkrétní články než na přiblížení přispěvatelů, kterých je velké množství. Z autorů představím jen Bedřicha Fučíka a Viléma Závadu, kteří *Listy pro umění a kritiku* redigovali (Fučík první dva ročníky v letech 1933 a 1934, Závada mezi lety 1935-1937).

Postup mé práce bude probíhat ve dvou fázích, a to heuristické a deskriptivní. V první fázi shromáždím a zdokumentuji všechna čísla všech ročníků časopisu (jsou k dispozici v Jihočeské vědecké knihovně v Českých Budějovicích), což bude velmi zásadní pro vytvoření mé práce. Poté provedu analýzu samotného časopisu. Nebudu se zabývat podrobněji poezií a prózou, která se na stránkách časopisu také často objevovala, protože mi přijdou odborné články důležitější. V první kapitole se zaměřím spíše na jeho formu, vzhled, četnost vydávání, nakladatelství Melantrich, dobový kontext, přispěvatele, hlavní interpretační hlediska, změnu rubrik a obrázky (karikatury). V dalších kapitolách rozeberu literární články, texty, které se nevěnovaly literatuře, změnu rubrik, speciální kauzy (při důležitých příležitostech vycházela celá tematická čísla). Zde se budu zabývat jednotlivými ročníky (každá kapitola všech ročníků má stejné schéma - v první části kapitol vymezím a upozorním na nepřesnosti dat výtisků a dále se zaměřím na samotné zajímavé články daného ročníku, které vyberu podle svého subjektivního názoru a předpokladu jejich dopadu na literární kauzy – reakce na ně v dalších číslech nebo dokonce v ostatních časopisech). Pokusím se zjistit, co vedlo Bedřicha Fučíka k začátku vydávání *Listů pro umění a kritiku*, proč je po dvou letech přestal redigovat a na jeho místo nastoupil Vilém Závada, a co zapříčinilo konec časopisu.

V druhé části práce si vyberu jedno téma, kterým se budu zabývat podrobněji a dobově jej interpretuji. Bude se jednat o prostor katolických spisovatelů v *Listech pro umění a kritiku* a jejich názorech. Jelikož se jimi zabýval mimo jiné Bedřich Fučík, tak mají v tomto periodiku význačné místo. Je zde i vidět jejich vliv, který se týká názorového zaměření článků

a četnosti prózy a poezie katolických autorů. Dále budu psát o představitelích katolické literatury (Jan Čep a Jaroslav Durych), kteří zde publikovali své úvahy, a statích, které jsou hodnoceny na základě katolické spirituality (od Miloše Dvořáka, Timothea Vodičky, Alberta Vyskočila atd.). A v poslední části se budu zabývat postojem redakce k ruralismu, jenž má některé rysy společné s katolickou literaturou (tradicionalismus a nacionalismus). Nejdůležitější je zde nejspíše článek o ruralismu od Jana Čepa, který je často nesprávně mezi ruralisty zařazován. Tato stať popudila zastánce ruralismu a reagují na ni v jiných časopisech (*Osvěta venkova*).

Budu se snažit o podání celistvé informace o *Listech pro umění a kritiku*, protože mi přijde, že se tomuto periodiku odborná literatura dostatečně nevěnuje. Přitom určitě svůj přínos českému umění má. Jde především o nekonvenční a kritické názory, ať již k vedení Národního divadla, články o Jiřím Wolkerovi, texty proti Karlu Čapkovi, Ferdinandu Peroutkovi nebo proti řízení Československého státu.

Má bakalářská práce má za cíl shromáždit všechna čísla kulturního časopisu *Listy pro umění a kritiku*. Celkově jej představit a detailněji se zaměřit na souvislost s katolickými autory, i když se nejedná typicky o katolicky orientovaný časopis.

Vycházet budu primárně ze samotného časopisu a dále z dostupné odborné literatury, která obecně popisuje historické souvislosti a literaturu 30. let 20. století, protože *Listům pro umění a kritiku* se odborná literatura příliš nevěnuje.

1. Listy pro umění a kritiku

1.1 Obecné informace

Během první republiky vrcholil rozvoj tištěných médií, ale také jim začala konkurence v podobě rozhlasu a filmu. Ve třicátých letech se rozhlas stal masovou záležitostí. I přes tuto konkurenci měl ale stále tisk rozhodující mediální vliv na společnost.

Ve třicátých letech dvacátého století se díky významné estetické různorodosti uměleckých projevů objevovalo mnoho nových literárních časopisů, které shromažďovaly širší seskupení umělců. Protože politické události v Československu i zahraničí silně ovlivňovaly kulturu, tak v těchto časopisech autoři rozebírali současnou problematiku, a to formou publicistiky, kritiky, prózy nebo poezí. Mezi tyto časopisy patřily i *Listy pro umění a kritiku*, které začal vydávat Bedřich Fučík. „*S cílem soustředit hodnotnou básnickou a kritickou tvorbu. Redaktorům se podařilo vytvořit myšlenkově podnětný časopis, odrážející tehdejší literární vývoj.*“¹

Časopis vycházel každý druhý a čtvrtý čtvrtek v měsíci jako čtrnáctideník v letech 1933-1937. Zpočátku jej redigoval Bedřich Fučík a od roku 1935 ho vystřídal Vilém Závada, který byl do té doby odpovědným redaktorem. Co vedlo ke změně vedení, nebylo v *Listech pro umění a kritiku* zmíněno. První číslo časopisu vyšlo 15. února 1933. Každé číslo stálo 2,- Kč, ale někdy se stávalo (převážně v létě), že vyšlo jedno číslo za měsíc jako dvojčíslo, a to tedy stálo 4,- Kč. Byla zde i možnost ročního předplatného (přímo v nakladatelství nebo u knihkupců) 20 čísel za 40,- Kč. Formát byl rozměrově menší (přibližně velikost A5) a titulní strana byla barevná (oranžová nebo zelená), ostatní strany byly černobílé. Obálku a úpravu navrhl Jindřich Štyrský. Na titulní straně byli zapsáni všichni přispěvatelé, kteří na aktuálním čísle pracovali. Od třetího ročníku byla úprava titulní strany mírně pozměněna. V časopise se objevují různé články, kritiky, úvahy, recenze, povídky a poezie. Nejvíce se zabývá tématy literatury a uměním (mimo literaturu se značně věnuje filmu i divadlu a věcem s nimi spjatými), ale dotýká se i obecných věcí. Například se zabýval problémy v nacistickém Německu a jejich dopadem na německou literaturu. Mezi dvě hlavní interpretační hlediska v časopise patřila katolická spiritualita, která hodnotí literární dílo jako duchovní a

¹ BLAŽÍČEK, Přemysl, J. BRABEC, Fr. BURIÁNEK a další. *Dějiny české literatury IV: Literatura od konce 19. století do roku 1945*. Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 356. ISBN 80-85865-48-3.

metafyzické², a lingvisticko-strukturální analýza textu, kterou formuloval ve 30. letech Pražský lingvistický kroužek. *Listy pro umění a kritiku* nesouhlasily s představiteli tzv. čapkovské generace, proti kterým vedly polemiky. „Časopis se těšil značné úctě a skýtal i pro dobu pozdější cenné literární zdroje. Usiloval o postihnoutí hodnotového kontextu doby.“³ Inzerce se zde vyskytovala jen v minimálním množství, a to jen za titulní stranou a na poslední stránce výtisku. Jednalo se ale jen o inzerci na knihy vydané v nakladatelství Melantrich. V této době se v tisku vyskytovala i cenzura (podle prvního zákona Československého státu z 28. října 1918, kde se ve II. článku píše, že veškeré dosavadní zemské a říšské zákony zůstávají prozatím v platnosti, takže tiskové právo Československa převzalo nařízení 16 monarchistických zákonů, návrhy nových tiskových zákonů nebyly během první republiky schváleny)⁴, ale v *Listech pro umění a kritiku* se cenzura neobjevovala. Od druhého ročníku se v časopise ještě objevuje kulturní zpravodaj, který informuje o významných kulturních událostech u nás i v zahraničí. Ve druhém ročníku měl formu přílohy se zvláštním, průběžným stránkováním a od třetího ročníku se změnil v pravidelnou rubriku. Ke konci většiny čísel bývá pravidelná rubrika *Ano a ne*, která obsahuje krátké úvahy na různá témata s kladným nebo naopak záporným hodnocením. Přímo se zde jedná o vystoupení proti plebejcům⁵, kteří vládnu společností a kteří nedovedou pochopit, že se k jednomu tématu dá vyjádřit ano i ne.⁶ A na úplném konci časopisu se během prvního ročníku většinou objevuje karikatura na známého spisovatele nebo na současnou situaci, která je doplněná vtipným textem nebo poznámkou. Jedna si dokonce dělala legraci ze současného nacistického Německa (3. číslo 1. ročníku). Nejčastěji je jejím autorem František Bidlo. Od druhého ročníku se již tyto karikatury v časopise vůbec neobjevují. Jiné obrázky, grafy apod. v časopise nenajdeme.

² Metafyzika zkoumá bytí v jeho obecnosti (týká se také bytím nejvyššího – Boha). Zabývá se tím, jaká je podstata skutečnosti, povaha věcí.

³ CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury: Od počátků do současnosti*. Brno: Centa, 2005, s. 519. ISBN 80-86785-03-3.

⁴ BERÁNKOVÁ, Milena, Alena KŘIVÁNKOVÁ a Fraňo RUTTKAY. *Dějiny československé žurnalistiky III. díl: Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. Praha: Novinář, 1988, s. 73.

⁵ Z latinského plebs (lid), což v hovorovém jazyce značí spodinu, obyvatele nižší kategorie.

⁶ *Ano a ne. Listy pro umění a kritiku*. 15.2.1933, roč. 1, č. 1, s. 26.

1.2 Nakladatelství Melantrich

Časopis vycházel v nakladatelství Melantrich. Souviselo to nejspíše s tím, že Bedřich Fučík byl v letech 1929-1939 literárním a obchodním ředitelem tohoto nakladatelství. Od roku 1928 byl jeho tajemníkem. Toto nakladatelství, které působilo od roku 1898, vydávalo noviny, časopisy, naučnou literaturu, beletrii i poezii. Ve třicátých letech, v době, kdy zde vycházely mj. i *Listy pro umění a kritiku*, patřilo toto nakladatelství k nejproduktivnějším a nejvýznamnějším v Čechách, dokonce i ve střední Evropě. Disponovalo také velkou moderní tiskárnou. A díky svému postavení si mohlo dovolit i vyšší platy pro své zaměstnance (novináře) oproti ostatním nakladatelstvím.

1.3 Přispěvatelé

Do časopisu přispívala řada autorů. Nejen českých, ale i zahraničních. Časopis neměl konkrétní redakční okruh, který by zde přispíval pravidelně. Nejčastěji se jednalo například o Bedřicha Fučíka, Viléma Závadu, Františka Halase, Jana Mukařovského, Josefa Horu, Jana Čepa, Stanislava Kostku Neumanna, Egona Hostovského, Františka Hrubína, Jaroslava Seiferta, Vladislava Vančuru, Jana Zahradníčka, Reného Wellka a mnoho dalších. Ze zahraničních třeba T. S. Eliot, R. M. Rilke, P. Valéry atd.

1.3.1 Bedřich Fučík

Bedřich Fučík (1900-1984) byl literární kritik, historik, překladatel (z němčiny a angličtiny) a editor. Své myšlenky publikoval v mnoha časopisech (*Listy pro umění a kritiku*, *Tvar*, *Akord*, *Vyšehrad*, *Naše doba*, *Host*, *Rozprava* a mnoho jiných). Redigoval časopisy *Svítání* (1919), *Tvar* (1927-1931) a *Listy pro umění a kritiku* (1933-1934). Jako teoretik se nejvíce zabýval soudobou českou poezií a prózou, literaturou pro mládež a autory katolického směru, kteří také měli značný prostor pro publikování v jeho časopisech. Své větší studie věnoval O. Březinovi, J. Čepovi, J. Demlovi, F. Halasovi, V. Holanovi, F. X. Šaldovi, K. Čapkovi (u něj polemizoval proti soudobému relativismu) a mnoha jiným, což se objevuje i v *Listech pro umění a kritiku*, kde se hned v prvním čísle zabývá Františkem Götzem. „*Pod vlivem Šaldovým chápá umění jako vytváření uměleckého a životního řádu. Zdůrazňoval nadčasové poslání uměleckého díla, jehož hodnocení nemůže být ovlivněno politicko-*

ideologickými nebo náboženskými kritérii.“⁷ Od roku 1948 nemohl publikovat a v roce 1951 byl zatčen. Ve vězení strávil devět let. Poté, v invalidním důchodu, s Vladimírem Binarem založil samizdatovou edici Rukopisy VBF.

1.3.2 Vilém Závada

Vilém Závada (1905-1982) byl především básník a překladatel. Od roku 1933 do roku 1934 pracoval v nakladatelství Melantrich jako odpovědný redaktor *Listů pro umění a kritiku* a poté mezi lety 1935-1937 jako redaktor vedoucí. Dále také přispíval (verši, literární publicistikou a překlady) do *Hostu*, *Moravskoslezského deníku*, *Pramene*, *Kmene*, *ReDu*, *Signálu*, *Lumíra*, *U Bloku*, *Čteme*, *Rozhledů*, *Literárních novin*, *Lidových novin*, *Rudého práva* a mnoha dalších. Práce v redakcích mu ale moc nevyhovovala, a proto ještě před zánikem *Listů pro umění a kritiku*, které ale redigoval až do jejich konce, odešel pracovat do Národní a univerzitní knihovny (zprvu jako výpomocná síla, ale roku 1948 se zde stal ředitelem, čehož se po roce vzdal a stal se z něj spisovatel na volné noze). Dále vedl oddělení začínajících autorů a pracoval jako tajemník ve Svazu československých spisovatelů. Roku 1958 se stal znovu ředitelem v knihovně, ale po necelých dvou letech ji opět opustil a vrátil se zase do Svazu československých spisovatelů, kde pracoval až do svého odchodu do důchodu roku 1965.

⁷ DOLEJŠÍ, Pavel. *Školní slovník českých spisovatelů: 331 českých spisovatelů od počátků písemnictví do současnosti*. 6., aktualiz. vyd. Humpolec: Pavel Dolejší, 2005, s. 60. ISBN 80-86480-58-5.

2. První ročník

První číslo časopisu *Listy pro umění a kritiku* vyšlo 15. února 1933. Výjimečně se jednalo o středu. Druhé číslo bylo vydáno již ve čtvrtek, ale až za tři týdny po prvním čísle. Třítýdenní rozpětí bylo ještě mezi třetím a čtvrtým číslem časopisu. Dále až do léta byl vždy interval mezi jednotlivými čísly čtrnáctidenní. Mezi desátým, jedenáctým a dvanáctým číslem byla měsíční pauza, ale ještě se nejednalo o dvojčísla. Mezi sedmnáctým, osmnáctým a devatenáctým číslem nastal opět třítýdenní interval. A poslední (dvacáté číslo) prvního ročníku vyšlo zase již po čtrnácti dnech, a to 18. ledna 1934.

2.1 Přispěvatelé prvního ročníku

Bohužel se na úvod nevyjádřil třeba Bedřich Fučík k tomu, co ho vedlo k vydávání časopisu, jaké má cíle a čím vším se časopis bude zabývat.

První číslo zahájil průvodním slovem F. X. Šalda, kde se zabýval básnickou tvorbou. Tvrdí, že poezie udržuje svět mladým a zachovává zdraví společnosti. Nabádal básníky, ať se odosobní a splynou s vyššími útvary, ať objevují nové věci a nebojí se překážek.

Dále se objevují ukázky poezie a prózy různých umělců (Fr. Halas, Ivan Olbracht, Božena Benešová, Paul Eluard, Fr. Hrubín, Jaroslav Seifert, Egon Hostovský, Franz Kafka, Guillaume Apollinaire), které střídají odborné stati a úvahy (Bedřich Fučík se zabývá tvorbou Fr. Götze, Jan Čep nám přibližuje ruralismus, Roman Jakobson uvažuje o současné kinematografii, Vilém Mathesius nás seznamuje s novými postupy lingvistiky, recenze Čapkova *Hordubala* od Bedřicha Fučíka, který nesouhlasí s rozdělením knihy na dvě části, kde „první kniha je báseň, druhá novinářská reportáž, obratně psaná s vykasanými rukávy, literatura pro export; v první je Čapek, jakého bychom chtěli mít, v druhé, jak ho nestravujeme“⁸, v článku *Sociální hodnocení dnešní češtiny* se Miloš Weingart zamýšlí nad vymíráním krajových dialektů a vzniku obecné mluvené češtiny).

V *Listech pro umění a kritiku* se objevovaly i články psané při úmrtí nebo výročí úmrtí významných autorů. V prvního ročníku se jednalo o článek ke 40. výročí smrti Guy de Maupassanta, který byl v čísle 10 a napsal jej Josef Kopal. Psalo se v něm především o vlivu Gustava Flauberta na jeho tvorbu. V 18. čísle napsal Jan Čep shrnutí života Josefa Uhra k jeho 25. výročí smrti.

⁸ FUČÍK, Bedřich. Čapkův *Hordubal*. *Listy pro umění a kritiku*. 13.4.1933, roč. 1, č. 4, s. 121.

Jak již bylo zmíněno výše, *Listy pro umění a kritiku* nepsaly jen o literatuře a umění, takže se například Václav Tille v článku *Universita* pozastavoval nad odlišnými přístupy ke vzdělání v různých státech a jejich vztahu k profesorům židovského původu (Francouzi je podporují, ale naopak třeba německá vláda propustila řadu univerzitních profesorů, kteří byli židovského původu, protože jejich myšlení nebylo shodné s tehdejší vládou, to samé se týkalo také řady studentů neárijského a neněmeckého původu). Tento přístup podle Václava Tilleho poukazuje na omezování nezávislosti univerzit, kterým tak klesá úroveň vědeckého myšlení a stávají se tak pouhým učilištěm, kde nevzkvétá tvůrčí činnost a jen se zde formují bezduché masy podle vůle současného vedení.

V pravidelné rubrice *Ano a ne* se například Jindřich Štyrský zabývá tématem, kdy se obdivovaný autor Vladislav Vančura propůjčil k úvodnímu slovu k výstavě obrazů podprůměrného umělce Františka Elhenického, který je v textu označen za diletanta a bacila českého kulturního života.⁹ Tím prý Vančura klesl a zneuctilo se tím vše, co kdy řekl nebo řekne o umění. Dále je zde i prostor pro reakci na články z předešlých čísel. Což se objevuje ihned ve druhém čísle, kde se B. Fučík znovu vyjadřuje ke svému článku o Františku Götzovi z prvního čísla, protože mu na něj prý přišlo několik reakcí, kde mu bylo vytknuto, že je osobní, k čemuž se Fučík vyjadřoval, že nikoliv.

K mimořádným událostem vznikala i celá tematická čísla, což se poprvé objevuje u čísla 19, které bylo celé věnované Národnímu divadlu k jeho 50. výročí. Vyšlo záměrně až po třech týdnech, aby už bylo po oficiálních oslavách. Nebyly zde jen oslavné články, ale i kritika některých současných poměrů. K nejdůležitějším autorům článků patřili Otakar Mrkvička, Václav Sommer a Josef Träger. Například se jim nelíbilo, že oslavy takto významného výročí byly jen pro pár vyvolených, kteří to brali spíše jako společenskou povinnost, nikoliv pro širokou veřejnost. Tomu by se prý dalo předejít uspořádáním několika bezplatných představení a otevřením ohlášené výstavy, která ale nakonec byla zpřístupněna až po skončení oslav. Slavnostní program byl vyplněn několikaminutovými proslovky, kde se mluvilo o všech, kteří mají zásluhu na vybudování Národního divadla, ale vůbec se nezmínila česká divadelní kritika v čele s Janem Nerudou, která má jistě také značný vliv na úspěch.

Dále nesouhlasili s reprezentací současné divadelní kultury. Místo toho, aby se udržovala divadelní tradice hraním českých her, tak se představuje jen internacionální kýč. Porovnávají to dokonce s příkladem, kdyby ředitel vědecké knihovny kupoval z ústavního fondu pornografické romány, což by veřejnost brala jako zpronevěření svěřených peněz a

⁹ ŠTYRSKÝ, Jindřich. Dvě poznámky k současným pražským výstavám. *Listy pro umění a kritiku*. 15.2.1933, roč. 1, č. 1, s. 26.

navíc by tímto postupem byla znechucena jako úpadkem vědy.¹⁰ To samé se ale děje u Národního divadla, které to pouze omlouvá tím, že je ministerstvo školství nutí ke snižování umělecké úrovně divadla. Přitom mají možnost protestovat a ulehčit tak alespoň svému uměleckému svědomí. Takže při výběru nové hry nerozhoduje její umělecká hodnota, ale záruka úspěšnosti, která se určuje podle její kasovní bilance. Důraz je dále kladen na morálku a Národní divadlo chce poučovat a vychovávat. Nepomýšlí se pak ale na obecnost, které nestojí o výchovu, a proto dává přednost Stavovskému divadlu, kde sice přihlíží neumělecké, ale zato divadelní podívané.

Autorům článku se nelíbí ani herecké obsazení. Dříve se herecký ansámbl¹¹ obsazoval také vynikajícími mimopražskými herci. Dnes ale mají větší šanci získat místo v Národním divadle všichni absolventi pražské konzervatoře a nikoliv sebelepší herci, kteří se rozhodli spojit s vesnickým divadlem. Jde zde o neznámost mimopražských herců pro pražské obecnost, které mnohem raději uvidí třeba Lídu Baarovou. Obchodní kalkul zde funguje i na základě přebírání herců z jiných divadel (například Vinohradského), aniž by těmto hercům bylo nabídnuto odpovídající herecké uplatnění. Může se tak tedy stát, že vynikající herec Vinohradského divadla, kde patřil k vedoucím hercům, po přechodu do Národního divadla začne hrát jen druhořadé role (týkalo se to třeba Ludvíka Veverky). Dá se to shrnout i tím, že divadlo má ve svém souboru umělce a hvězdy. Přednost ale dává hvězdám, protože znamenají plnější pokladny. Svou roli zde dále hraje i věk. Například vynikající herečka Zdeňka Gráfová musela být po odchodu z brněnského divadla zaměstnána plzeňským souborem, protože pro Národní divadlo byla již stará. Herci jsou doplňováni náhodně, kdy je vynikající herec postaven vedle začínajícího uředníka. Tento systém neprospívá uměleckému vývoji herců a uvolňuje se umělecká zodpovědnost. Národní divadlo proto nemá sehraný herecký soubor, který by jej reprezentoval.

Zvláštní je i obsazenost herců. Někteří zkoušejí několik her současně a jiní nejsou dostatečně zaměstnáváni (týká se to například Marie Hübnerové, Romana Tupy či Leopoldy Dostalové). Je to do očí bijící při představeních, kdy se při jedné hře objeví jeden herec na scéně hned v několika rolích jako při ochotnických hrách.

¹⁰ SOMMER, Václav. Kde jsme po padesáti letech. *Listy pro umění a kritiku*. 14.1.1934, roč. 1, č. 19, s. 579.

¹¹ Z francouzského ensemble, což doslova znamená spolu, společně. Používá se pro označení sboru, souboru nebo skupiny.

Divadlu neprospívá ani rychlé tempo, které je zvykem, protože se tak omezuje režisérův zásah v představeních na pár nezbytných věcí. Nezbyvá tedy čas na vypilování detailů a osobního pojetí.

Toto vše má na svědomí převážně dramaturgie Národního divadla a celková situace, která tam panuje. Dramaturgie by ale nikdy neměla mít tak obrovský vliv, aby přerostla přes úlohu režijní a hereckou. Přeměna Národního divadla na scénu státní mu také příliš nepomohla. Předtím bylo svobodné a samostatné, ale poté se spoutalo možnostmi státní pokladny. Stalo se přítěží, a protože nevydělávalo, tak bylo málem odsouzeno k zániku. Snižování dotací ale vede i ke snižování úrovně divadla. Byla mu vzata volnost projevu a změnilo se v úřad, kde má hlavní slovo úředník, nikoliv umělec.

Václav Růt se ve článku *K otázce hlasové kultury na Národním divadle* zabývá nekvalitním přednesem herců na jevišti. Vytýká jim záměnu vyslovovaných hlásek (p místo b), kvantitu slabik (krátké se protahují a naopak dlouhé se zkracují) a splynutí slov dohromady, kdy je výslovnost nesrozumitelná. Jevištní řeč má mít správnou výslovnost, popř. jen aktualizovanou či deformovanou obecnou nebo dialektickou výslovností podle potřeby a charakteru role. Divadlo má být v tomto směru společností vzorem, má probouzet u diváků jazykový cit, nikoliv se jim přizpůsobovat svou mluvou.¹²

¹² RŮT, Václav. K otázce hlasové kultury na Národním divadle. *Listy pro umění a kritiku*. 4.1.1934, roč. 1, č. 19, s. 593-596

3. Druhý ročník

Druhý ročník *Listů pro umění a kritiku* vycházel v roce 1934 a redigoval jej ještě stále Bedřich Fučík. Forma se nijak nezměnila, jen přibyla nová pravidelná rubrika kulturní zpravodaj, která představuje kulturní události (nové divadelní hry, knihy, filmy, výstavy a recenze), což do této doby denní noviny zanedbávají. A byly zde také uspořádány dvě ankety na téma česká jazyková kultura a společenský smysl literatury, ke kterým se postupně vyjadřovala řada významných osobností (např. Jan Čep, Jaroslav Durych, Bohuslav Havránek, Vilém Mathesisus, Vladislav Vančura, Božena Benešová...).

3.1 Příspěvatelé druhého ročníku

Hned první článek v prvním čísle druhého ročníku *Jiří Wolker po desíti letech* se zabýval v té době rozporuplným básníkem Jiřím Wolkerem. „*Nesrovnatelná popularita Wolkerova díla a jeho otevřená komunistická angažovanost, to byly důvody, proč se na Wolkerovu osobnost a jeho odkaz útočilo nejrůznějšími metodami a prostředky - od pomluv přes zkreslené interpretace jeho tvorby až po padělky. Po Wolkerově smrti docházelo v některých obdobích k polemickým střetáním nad jeho dílem, především v r. 1925, pak o desátém výročí smrti (1934) a zčásti i v roce 1948. První útok přinesl devětsilský časopis Pásmo v únoru 1925, nepodepsaný článek Dosti Wolker!, jehož autory byli, jak se později ukázalo, A. Černík, F. Halas a B. Václavek. Prohlášení sice do značné míry oprávněně protestovalo proti přisvojování si díla mrtvého básníka měšťáky, ale neprávem vyčítalo Wolkerovi uměleckou nevýbojnost. Wolker se tehdy zastali hlavně Julius Fučík a časopis Host. V r. 1934, kdy melantrišské Listy pro umění a kritiku přinesly článek podepsaný šifrou F. Hl. Jiří Wolker po desíti letech (jehož autory byli B. Fučík, F. Halas, P. Levit a V. Závada), vystoupili nejdůrazněji na obranu básníkovu odkazu St. K. Neumann, Z. Nejedlý, O. Fischer, K. Čapek a ve společném článku V. Nezval a K. Teige.*“¹³ Zaprvé je v článku popsán těžký úděl básníků, kdy se kolem nich utvoří různorodý dav obdivovatelů, kteří je deformují ke svému obrazu – tím vznikne zkreslený kult básníka. Ryzí dílo autora už pak nikoho nezajímá. Zajímavé je jen jeho mládí, bída a nemoc, protože to spojuje obyčejného člověka s básníkem (každý byl mladý a někdy trpěl nějakou nemocí), nikoli samotné dílo. Jiří Wolker byl tedy zbožňován především pro svou sociální sympatii, ale pak se nabízí otázka, zda je tato

¹³ BLAHYNEK, Milan a kolektiv. Čeští spisovatelé 20. století: Slovníková příručka. Československý spisovatel, 1985, s. 707. ISBN 22-149-85.

sympatie i v jeho díle. Dále jsou tedy v článku rozebírána některá jednotlivá díla. Wolker měl obrovskou míru fantazie, ale i přesto je jeho vidění otřelé a konvenční. I když v *Hostu do domu* jsou básničky, které zaujmou svou chlapeckou naivitou a mladistvou půvabností. Tak naproti tomu jeho balady v *Těžké hodině*, které kritika přirovnává k Erbenovi, jsou velkým omylem. Je jejich oblíbenost a smutek z nich vyzařující vyvolán jen čistě básnickými prostředky? Objevuje se v nich totiž srdceryvnost, drastičnost, moralizování, řada všeobecných a neosobních popisů. Nad ostatními baladami vyčnívá jen několik, které byly napsány bezprostředně před autorovou smrtí (*Vlastní panychida, Hoře, Stud* atd.). Protože zde Wolker odhodil křečovitost, ukázal pravou bolest a jeho poezie zde působí nejčistěji.

Toto bylo podle autorů článku jen na okraj poznání Wolkerova a jeho díla. Pro přesnější určení by se mělo jít podrobně verš za veršem, aby se zjistilo, do jaké míry za jeho tvorbou stojí mechaničnost, závislost na cizích vzorech, fantazie, naivita mládí a jeho utrpení. Ale určitě se má jeho dílo posuzovat s ohledem na jeho mládí, protože nejspíše by s postupem věku sám Wolker odstranil část veršů ze svých děl, protože byly napsány jen z dychtivosti básnického mládí. Dále ale Wolkerovi také uškodilo neustálé srovnávání s Karlem Hynkem Máchou, protože oba zemřeli velmi mladí.

Tento článek zapříčinil řadu reakcí. S. K. Neumann například v 5. čísle *Rozhledů* napsal Fr. Halasovi otevřený dopis, na který poté Halas reagoval v *Listech pro umění a kritiku* (roč. 2, č. 5), kde hájí i proč byl článek *Jiří Wolker po desíti letech* podepsán šifrou (nebylo to zbabělostí, redakce za něj vzala zodpovědnost a přišlo jim zbytečné uvádět pod článkem čtyři jména), primárně šlo prý o protest proti Wolkerovu kultu, který jim doslova lezl krkem, ale při čtení jeho veršů jim to nedalo a vyjádřili se tedy i k nim. A že je toto hodnocení v některých místech negativní, není přeci vinou autorů článku. Neumannovi se dále nelíbí, že článek není celistvý a jsou v něm protichůdné myšlenky. To je ale podle Halase samozřejmé, když na něm pracovalo několik autorů. Toto protirečení se ale prý objevuje i v článku samotného Neumanna, kde se přitom jedná jen o jednoho autora.

Dále se ve druhém ročníku *Listů pro umění a kritiku* objevuje článek *O Národní divadlo?*, kde se Otakar Mrkvička, Václav Sommer a Josef Träger vyjadřují k reakcím na články o Národním divadle ze speciálního 19. čísla předchozího ročníku. Nelíbilo se jim, že se jako reakce na jejich články nezačala řešit současná situace Národního divadla, ale vypukly útoky na jejich osoby s cílem je poškodit před společností, aby jejich projevy nebyly brány vážně. Citován byl ale také úryvek ze *Šaldova zápisníku* (roč. 4, č. 5, s. 169), kde se autorů článků z *Listů pro umění a kritiku* zastávají a označují jejich názory za správné.

Vášnivou diskuzi vyvolal i článek Václava Černého *Záhořovo lože české kritiky: o nové knize Götzově*, kde se ostře navází do Götzova nového díla *Osudná česká otázka: pokus o výklad světové krize*. Toto dílo bojuje v čapkovském a masarykovském duchu za humanitu a demokracii¹⁴, takže je logické, že s ním zástupci *Listů pro umění a kritiku* nebudou souhlasit. Podle Černého je toto dílo duté, zbytečné a plné prázdných řečí, Götz zde porovnává neporovnatelné (ideál demokracie s praxí fašistického autoritarismu), neumí ani interpretovat cizí myšlenky a jen plete hlavy čtenářům. Götz prezentuje své myšlenky na příkladech z literatury, takže mluví o Pirandellovi jako o typickém básníkově italského fašismu, ale prý nemá ani zdání, že jím Pirandello rozhodně není, dále cituje Valéryho, který ale tvořil již před I. světovou válkou, takže o dnešním světě neměl zdaleka zdání. Ani jeho dílo neobsahuje žádnou původní myšlenku. František Götz na článek Václava Černého reagoval dopisem do redakce *Listů pro umění a kritiku*, která jej otiskla. V dopise se píše, že je Václav Černý zaujatý a má úpornou snahu vyvrátit každou myšlenku a o tom, proti čemu nemá žádnou polemiku, raději nemluví, aby náhodou nemusel s něčím souhlasit. V zápalu nenávisti se přitom nedotkl ani jádra knihy, ale řeší jen detaily, které ještě k tomu vykládá nepravdivě. Jediné s čím Götz souhlasí, je jeho chybné nazývání Pirandella oficiálním básníkem italského fašismu, ostatní námitky ve svém dopise vyvrací. Václav Černý ale na dopis znovu také reagoval, a to článkem *Doslov ke Götzově Osudné české otázce*, ke kterému již redakce musela napsat poznámku, že tímto článkem ukončuje diskuzi. Götzovi znovu vytýká, že jeho obrana neobsahuje fakta a že jen odmítá námitky.

Ve druhém ročníku se také poprvé objevuje nová forma článku, a to rozhovor. První rozhovor byl s univerzitním profesorem doktorem Milošem Weingartem o pravosti *Královedvorského a Zelenohorského rukopisu*, který je přesvědčen, že se jedná o falzifikáty. V rozhovoru se také poukazuje na to, že ani jeden z tehdejších obránců *Rukopisů* nebyl odborník. Mluví se i o jejich hodnotě. I když se jedná o padělky, tak jsou významnou památkou českého romantismu z let 1817-1818 a poskytli inspiraci řadě umělců (Smetana, Mánes a Aleš).

Další články byly například *O Baudelairovi* od Otakara Levého, kde se zabývá rozborem *Květů zla*. Lytton Strachey v článku *Ruský humorista* píše o Dostojevském a jeho smyslu pro humor, který byl velmi originální. Celkově se to ale bohužel málo ví, protože jeho nejčtenější dílo *Zločin a trest* moc humoru neobsahuje. Mnohem lepšími příklady jsou tedy třeba jeho díla *Dvojník*, *Strýčkův sen* a *Věčný manžel*. Jan Mukařovský měl několik poznámek

¹⁴ MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova, 1938-1939*. Praha: Academia, 2010, s. 47. ISBN 978-80-200-1823-6.

k novému románu Vladislava Vančury *Konec starých časů*. Nestačilo psát stále nové knihy, ale autor se musí snažit o co největší odlišení od posledního díla. To se Vančurovi prý povedlo. Mukařovský tedy hledá spojitosti a odlišnosti předešlých Vančurových děl a *Konce starých časů*. Dříve byly jeho hlavním činitelem jazykové prvky, ale u *Konce starých časů* se hlavním stává téma.

Ve druhém ročníku se objevovala próza například Jana Čepa, Jaroslava Durycha, Egona Hostovského, Corrada Alvara... a poezie třeba od Františka Halase, Josefa Hory, Jana Zahradníčka, S. K. Neumanna, Jiřího Mahena, Williama Shakespeara, Paula Eluarda a mnoha dalších.

Článek, který nepojednává o literatuře je *Svoboda a nesvoboda* od Jana Čepa, kde se autor zabývá svobodou člověka v tehdejší společnosti. Dřív lidé nebyli tolik omezováni mechanismem státu, mohli volně chodit křížem krážem po širém světě a technický pokrok, který má lidstvu pomáhat, přinesl spíše hrozbu zničení všeho. Jana Čepa tedy zajímá odpověď na otázku, proč se toto vše ve světě děje.

4. Třetí ročník

Třetí ročník začal redigovat Vilém Závada. Jiné vedení žádnou změnu časopisu nepřineslo a i po obsahové stránce zůstal stejný. První číslo třetího ročníku vyšlo ve čtvrtek 31. ledna 1935. Druhé číslo vyšlo nečekaně o tři týdny později, a to 21. února. Dále čísla vycházela v pravidelném čtrnáctidenním intervalu až do dvojčísla 9-10, které vyšlo tři týdny po osmém čísle. Následováno za tři týdny dalším dvojčíslem 11-12 (27. června). Třinácté číslo vyšlo až 12. září a pak následoval opět dvoutýdenní interval, kromě čísel šestnáct a sedmnáct, která vyšla po třech týdnech. Poslední dvojčísla 19-20 vyšlo sice po dvou týdnech, ale nezvykle v sobotu místo ve čtvrtek.

4.1 Příspěvatelé třetího ročníku

Na úvod třetího ročníku se F. X. Šalda zabýval češtvím a Evropou. „*O nás se říkává, že jsme cosi jako židé nebo Japončáci Slovanstva, lidé převážně střízliví, hbití a obratní vykořisťovatelé cizích objevů, lidé dedukce a kombinace. Nu, to je pojetí velmi jednostranné, které jistě nezasahuje středu naší bytosti. Jakápak střízlivost, když máme takové zjevy, jako jsou mistr Třeboňský, Mácha, Zeyer, Březina, Smetana a Janáček, lidi čisté obraznosti tvůrčí? Naše národní kultura není epigonská, rostla jako každá jiná národní kultura ze žhavého středu naší bytosti. Selství v nejširším slova smyslu, člověk země a jejích prací, bylo jeho nositelkou a vytvařečkou; ne šlechtic, ne rytíř, a méně i měšťák a clericus¹⁵ než na západě.*“¹⁶ Toto má podle Šaldy své výhody a nevýhody. Výhodou je, že se kulturního života dříve a větší měrou než jinde účastnily široké vrstvy lidové. Ale nevýhodou je, že se proto často zanedbávala forma. K celkovému češtví ale ještě nejde mnoho říci, protože se moderní češtví teprve krystalizuje. Někteří naši jedinci pronikli již na západ, kde zanechali kladný dojem, ale i tak jsme považováni za maloměšťáky, což ale není tak úplně neopodstatněné. Musíme tedy získat více kuráže, abychom se vyrovnali těm, kteří nás reprezentovali ve světě v minulosti (gotika, baroko a doba obrozenecká).

Stejným tématem se zabýval také Jaroslav Durych, který píše o tom, že v dějinách byl český národ pro Němce spíše učitelem než žákem. Dosažením samostatnosti, ale náš národ ztratil výhody svého pasivního postavení a stal se předmětem kritiky. A na to byl připraven

¹⁵ Clericus – latinsky kněz, duchovní.

¹⁶ ŠALDA, F. X. Češtví a Evropa. *Listy pro umění a kritiku*. 31.1.1935, roč. 3, č. 1, s. 2.

jen částečně. Nejsme jen česky mluvící Evropani, ale především Češi se svébytnou povahou, kde se musíme zabývat i duchem národa, nikoliv jen byrokracií.

Bedřich Fučík reagoval na studii Bedřicha Václavky o Františku Halasovi, která sice byla napsána pěkně a pečlivě, ale až moc tam vnucuje svou metodu, která básníkovi škodí. Protože třeba Halasova poezie je dobrá právě v těch místech, která mu Václavek vytýká. Václavek ve své studii poezii dogmaticky zjednodušuje, a proto i přes svou pozornost nezachytí z básníka to podstatné. Václavek chce od básníka pouze jen části místo celku.

Ve třetím ročníku bylo dvojčíslo 9-10 věnované soudobé divadelní avantgardě. Výjimečně toto dvojčíslo vyšlo za redakce Josefa Trägera. V prvním článku *Mezi Paříží a Moskvou* píše Václav Sommer o současné avantgardě. Na úvod srovnává současné divadlo s dobou před deseti lety, kdy se ještě nemluvílo o krizi divadel. Na pravou míru také uvádí, že avantgardním není každé nové divadlo, ale takové, které proti úpadku bojuje novou, divadelnějšou formou. Heslem všech avantgardních divadel je „zdivadelnění divadla“. Pod tímto heslem bojuje i česká avantgarda proti konvenci Národního divadla. Sommer sympatizuje se sovětským divadlem, protože se tam experimentální a teoretické objevy divadelní avantgardy z posledních třiceti let dělají za nejvýhodnějších technických a pracovních podmínek. Spolupracuje tam s nimi i obrovské publikum, které je esteticky nezaujaté a dychtí po umění. Díky osamostatnění státu jsme se naštěstí vymanili ze středoevropské osy Berlín – Vídeň a dostali se do evropské orientace Paříž – Moskva. Díky tomu se bude náš kulturní život vyvíjet světově. Naši divadelní předchůdci byli totiž silně německy orientovaní (např. Burgtheater byl uměleckým vzorem pro Šubrtovo divadlo, Kvapil se často inspiroval v Berlíně atd.). Mezi Paříží – Moskvou znamená mezi tradicí francouzského klasického divadla a ruského klasického baletu (mezi kulturou mluveného slova a kulturou stylizovaného gesta, mezi městskou buržoazií a venkovským proletariátem). Česká divadelní tradice nemá sebevědomí světových velkoměšťáků – jsme národ dělníků a rolníků. Z těchto lidí pocházejí naši umělci a i publikum. Honzl, Frejka a Burian ve svých začátcích zkoušeli divadelní experimenty a hráli pro mimotřídní publikum (pražské snoby a umělce), ale pro průměrného diváka to nemělo význam. Naopak Voskovec a Werich vyšli ze studentské mentality, a proto našli u studentů podporu. Je tedy těžké vybalancovat mezi buržoazií a chudým proletariátem, kde přesně uprostřed je divadelní avantgarda.

Dále se Lola Skrbková v článku *Pohled nazpět* pozastavovala nad úrovní dramatické konzervatoře, kde vládne staromódnost, a profesori nemají absolutní snahu porozumět chápání nové generace. Proto samotní žáci vytvořili několik představení, aby ukázali snahu o práci s novými výrazovými prostředky. Mezi skupinou těchto žáků byl Jiří Frejka, který

později založil Osvobozené divadlo (součást Devětsilu). Začátky byly těžké, nedostávalo se peněz, konzervatoř zakazovala svým studentům hrát ve Frejkových představeních s tím, že se herecky zkazí. Když do Osvobozeného divadla přišel Jindřich Honzl, který vše vedl pevnější rukou, tak se po technické stránce divadlo velmi zlepšilo. Ale jeho nekompromisní přístup vedl k roztržce s Frejkovými sympatizanty, kteří odešli z Osvobozeného divadla a založili nové divadlo Dada. V této době také vznikl první voiceband¹⁷. Voiceband se poté stal stěžejním bodem divadelního programu a jeho koncerty se pořádaly v Praze, na venkově i v zahraničí. Bohužel se ale finanční situace stále nezlepšovala, což vedlo k rozpadu voicebandu a členové divadelní avantgardy se rozešli do různých scén. Po čase absence nezávislého divadla zapříčinila vznik D34, které vedl E. F. Burian.

Vladimír Kolátor shrnul nejdůležitější postavy české avantgardy. Jednalo se především o skupinu Devětsil, která hledala cesty k rozbití zastaralých forem divadla, a o osoby kolem Osvobozeného divadla, jmenovitě hlavně J. Frejka a J. Honzl. I když na divadelní prostředí silněji zapůsobil spíše Frejka a jeho pozdější činnost v Dada a Moderním studiu, kde se oprostil od technických nedostatků a nezdůvodněných experimentů. Honzl byl ve svém Osvobozeném divadle brzy pohlcen revuemi Voskovce a Wericha, kteří sice tento útvar povýšili na jakýsi stupeň umění, ale skutečné dramatické umění v tomto podniku úplně zničili. Dalšími důležitými osobnostmi české avantgardy byli například E. F. Burian a Vladimír Gamza.

Antonín Martin Brousil přiblížil v dalším článku Voskovce s Werichem. Oni již od útlého věku neměli rádi divadlo, takže premiéra jejich hry *Vest pocket revue* měla jen přiblížit mladým lidem, co vše může být k smíchu. Tato potřeba výsměchu zafungovala a tato hra měla více než 200 repríz, a to měla být původně premiéra současně i derniérou. Velmi jim pomáhala k dokreslování jejich revuí hudba Jaroslava Ježka.

Novým literárním počinem v *Listech pro umění a kritiku* byla ukázka deníků Jarmily Horákové, které si psala celý život a roku 1940 je Jiří Frejka vydal knižně. Píše tam o svém snu stát se herečkou, o svých pocitech, lásce a obyčejných věcech, jako je třeba oblečení.

V dalších číslech se například Miloš Dvořák zabýval dílem Jana Zahradníčka. Přirovnává jej k Otokaru Březinovi. Nejsou sice totožní, protože každý z nich je jedinečný, ale v mnoha věcech se stýkají. V dosavadní Zahradníčkově tvorbě rozeznáváme dvě období (první *Pokušení smrti* a *Návrat*, druhé *Jeřáby* a *Žíznivé léto*). Primární stav prvního období je rozklad a z něho vyplývá pocit pomíjivosti. Tyto dvě sbírky připomínají právě Březinovy

¹⁷ Voiceband – divadelní pojem, který představuje sborovou recitaci literárního textu a přitom napodobuje hudební vyjadřování.

Tajemné dálky, také je tu cítit inspirace K. Hlaváčkem a R. M. Rilke. Ve druhém období Zahradníček touží po objemnosti, prostornosti, chce se připoutat k něčemu trvalému.

Hanuš Bonn se v článku *Poesie primitivních národů* zaobíral hodnotou těchto děl. Podle Bonna stojí umělecky výše než plastické výtvary a dávají nám mnohem více nahlédnout do duševního života těchto primitivních kultur. Důvodem neznalosti této poezie je ale problém jazykový. Málo lidí zná tyto exotické jazyky, takže se jejich překladem nezabývají básníci, ale etnologové¹⁸ a filologové¹⁹. Ti ale překládají doslovně a všechn básnický půvab je tedy setřen. I třeba poezie Hotentotů²⁰, kteří jsou pro nás na nejnižším stupni kultur, není jen směsice nesrozumitelných výkřiků, ale obsahuje v podstatě tytéž náměty jako naše poezie (lásku, radost, války, bolest, smrt atd.).

Prózu do třetího ročníku napsal třeba Jan Čep, Jaroslav Durych, Egon Hostovský (publikoval v *Listech pro umění a kritiku* ukázkou ze své knihy *Žhář*, která v tomto roce vyšla), Marie Majerová, Vladislav Vančura atd. A poezie se zde objevovala například od Františka Hrubína, Viktora Fischla, Borise Pasternaka, Viléma Závady, Jana Zahradníčka a mnoha jiných.

¹⁸ Vědec, který se zabývá srovnávacím studiem kultur a společností.

¹⁹ Vědec, jenž zkoumá a analyzuje jazyk a literaturu tímto jazykem psanou.

²⁰ Příslušníci jednoho z černošských kmenů v jižní a jihozápadní Africe.

5. Čtvrtý ročník

Ve čtvrtém ročníku vyšlo první číslo 6. února 1936. Druhé vyšlo za tři týdny. Další čísla měla opět čtrnáctidenní interval, až na číslo šest, které vyšlo po třech týdnech a číslo devět, které vyšlo po dvou týdnech, ale již ve středu. Desáté číslo vyšlo po třech týdnech také ve středu (1. července). Jedenácté číslo vyšlo až ve čtvrtek 3. září. Dvanácté a třinácté číslo mělo zpoždění tři týdny. Pak nastal znovu interval čtrnáct dní. Poslední dvojčíslo 19-20 vyšlo po čtyřech týdnech.

5.1 Přispěvatelé čtvrtého ročníku

V prvním čísle byl článek od F. X. Šaldy *Hořčičné semeno Máchovo*, kde rozebírá, že básnické dílo není hotové dopsáním, ale záleží na tom, jak se obměňuje v mysli generací čtenářů. Tato další část života díla bývá bohužel často zanedbávána. U Máchy je obzvláště znát, jak se jeho dílo po vydání rozrostlo (jako hořčičné semínko paraboly Ježíšovy do rozkošatělého stromu)²¹. Máchova generace považovala *Máj* za škvár (Tyl, Tomíček, Čelakovský), ale další generace hleděly na toto dílo úplně jinak, četly mezi řádky. Líbily se jim tvárné myšlenkové možnosti, které se v něm ukrývaly. Nové generace v něm našly odpovědi na současné otázky. Pokud jsou totiž díla hodnotná, tak jim každá nová doba dává nový význam.

Ke stejnému problému se ve druhém čísle vyjádřil Jan Mukařovský. Není podle něj v literatuře dílo, které by po dopsání bylo tak živé jako *Máj*. I po sto letech od smrti Máchy za to nejspíše může podobná společenská a politická situace. Dále se snaží vysvětlit jeho dílo, kde čerpal Mácha inspiraci atd. Ale těch možností je tolik, že to naznačuje mnohoznačnost doby, ve které Mácha psal. Což znamená, že se Mácha ocitá v době uvolněné revolucí, kdy je jeho sama o sobě dosti výrazná osobnost ovlivněna z nejrůznějších zdrojů a není proto možná žádná sjednocující formule. Dále do autorova díla mocně zasahuje jeho sociální původ.

Rudolf Černý se ve článku *Fikce přehodnocením skutečnosti u E. Hostovského* zabíral vývojem v díle Egona Hostovského. Poprvé byl jeho zájem čistě ezoterický, šlo o mikrokosmos v člověku a člověka samotného. Ne vztah dvou lidí. Hrdina je často i uměle izolován. Ostatní postavy bývají ve stínu a načrtnuty jen schematicky. Ale *Černá tlupa* a *Žhář* v sobě již mají útok na to, co stojí mezi lidmi (hradby, jež je dělí). Hostovský nepsal o zajímavých lidech, ale jeho hrdinové si svou zbytečnost uvědomovali a řešili, co si o nich

²¹ ŠALDA, F. X. Hořčičné semeno Máchovo. *Listy pro umění a kritiku*. 6.2.1936, roč. 4, č. 1, s. 1.

jejich okolí myslí. Podstatný je v jeho díle i pohled na dětství – není to pro něj věk pohody, ale doba prvních nárazů.

Zajímavostí byl i článek Jaroslava Durycha *Myšlení a práce*, který byl původně přednesen v rozhlase a poté přesně přepsán do *Listů pro umění a kritiku*. Pojednává o tom, že kdo chce pracovat, tak musí myslet. Kdo nemyslí, tak vykonává pouze zaměstnání. Práci vykonává dělník, zaměstnání zaměstnanec. Protože pozornost, která je potřeba v zaměstnání, není myšlení. Myslet totiž můžeme jen na to, co milujeme, po čem toužíme. Myslet tedy na práci můžeme jen tehdy, když ji milujeme. Proto je hodno nazývat prací jen to, co milujeme, ostatní považujeme za zaměstnání. Práce je tvořivá a děláme ji pro lidi, na kterých nám záleží (děti, rodina). Zaměstnání je z donucení a nedostatku tvořivosti pro práci. Zaměstnanec jen vykonává pokyny od nadřízeného, kde není místo na jeho vlastní myšlenky. Další záznam rozhlasového textu byly i přeepsané *Prameny poezie* od Jana Mukařovského.

Protože zemřela Božena Benešová, tak F. X. Šalda shrnul její dílo. Vyvrací její označení mužné autorky, protože rozhodně není mužatka²², ale její poezie je plná ryzího ženství. Její umění je v jádře erotické, plné lásky. Za svého života nebyla doceněna, i když patří k velikánům 20. století, protože její kvality jsou příliš vnitřní. Ale je velmi pravděpodobné, že její význam v budoucnosti poroste.

Poprvé se zde objevuje článek napsaný slovensky. Je od Zlaty Dančové a zabývá se v něm Ivanem Kraskem. Tento ročník se celkově více zabýval i slovenskou literaturou, protože se v něm objevují i články o sjezdu slovenských spisovatelů v Trenčianských Teplicích, kde se řešil dnešní stav a vývoj slovenské kultury, problémy slovenského divadla, vztah slovenské literatury k české a zahraniční atd. Ke sjezdu se vyjádřil i Vilém Závada. Vyčetl mu zbytečnou spěšnost, se kterou se ale potýká většina pracovních setkání, takže se na několik věcí ani nedostalo. Je škoda, že na diskuzi důležitých bodů programu zbylo třeba jen pět minut. Byly zde zastoupeny všechny slovenské směry, ale kupodivu to nevyvolalo žádné rozepře. Dále se v tomto ročníku Jan Čep zabývá deseti svazky *Jihoslovenské literatury*.

Dvojčíslo 16-17 bylo věnováno A. S. Puškinovi ke stému výročí jeho smrti. První článek nám přiblížil Puškinův život. Už v dětství měl malý Alexandr možnost poznat významné literární osobnosti, jež se přátelily s jeho otcem. Dále jsou pro porovnání předloženy tři různé překlady *Evžena Oněgina* (Václav Čeněk Bendl, V. A. Jung a Josef Hora). Josef Hora se v dalším článku rozepsal i o složitosti překládání. Jelikož se originál čte lehce, tak je pak velmi obtížné dostat české verše na papír. Nad Puškinovým místem

²² ŠALDA, F. X. Božena Benešová. *Listy pro umění a kritiku*. 28.5.1936, roč. 4, č. 8, s. 179.

v literatuře se zamyslel Alfred Bém. Puškin byl podle něj velmi vzdělaný člověk s velkým rozsahem zájmů. Nezařadil se do žádné literární školy své doby, ale z každé si vzal jen něco, co mu pomohlo k budování vlastního stylu. Věhlas jeho jména se dostal do Evropy ještě za jeho života. A dnes, sto let po jeho smrti, je kult Puškina snad ještě mnohem větší. V současnosti se objevuje řada nových překladů, které ho přibližují dnešní době, a Puškin přestává být autorem pouze *Evžena Oněgina*.

Josef Hora napsal článek *Několik poznámek k dílu Jaroslava Durycha*, kde jej přirovnává k velikánům F. X. Šaldovi a Karlu Čapkovi. Durych byl ale duchovně odlišný literát, protože žil od dětství ve svazku s církví. To mu také trochu uškodilo, protože pokrokaři nechápali, že je po válce u nás místo pro katolického básníka.

Prózou do čtvrtého ročníku přispěli F. X. Šalda, A. S. Puškin, Albert Vyskočil, José Ortega y Gasset, Egon Hostovský... a poezií Jan Dokulil, Karel Doskočil, František Hrubín, A. S. Puškin, Jan Zahradníček, Juan Ramón Jiménez a další.

6. Pátý ročník

Pátý (a poslední) ročník vycházel v roce 1937 a redigoval jej Vilém Závada. Jako u začátku vydávání časopisu, tak ani na konci nebylo žádné vyjádření, které by nám vysvětlilo, proč *Listy pro umění a kritiku* skončily. Jako by ani jejich konec nebyl plánovaný. Nikde se neobjevuje ani ohlas na tento časopis, zda za jeho zánikem nebyl nízký zájem čtenářů. Možná za to mohla i Zavadova nechuť k práci v redakcích.

6.1 Příspěvatelé pátého ročníku

Otokar Fischer se zamýšlel v článku *K tématické světového dramatu*, jaký vliv má na současné drama státní autorita. Protože žádné umění nevzniká ve vzduchoprázdnu, aby nebylo ovlivněno současnou situací a dobových směrů. Dá se říci, že čím mladší diktatura, tak tím viditelnější zásahy do duševní tvorby. Je to zřetelné v Německu, kde od jeho politického převratu uplynuly čtyři roky, a ono neustále usměřňuje svá divadla, vnucuje jim nové „vhodné“ hry a přehodnocuje názor na minulost. Dříve německé umění (konkrétně drama) určovalo směr a ovlivňovalo celý svět, ale dnes se jedná o záležitost spíše teritoriální. Naopak třeba Sověty svůj vliv nad dramatickou tvorbu uvolnily a nejedna jejich hra, která je určena pro export, v detailech kritizuje vládnoucí režim. Je to možná snaha ukázat střední a západní Evropě, že tato říše není tak ukrutná, jak se tvrdí.

Josef Träger se v článku *Návrat Karla Čapka k dramatické tvorbě* zabýval *Bílou nemocí*. Před časem problémy světové civilizace zapříčinily, že Čapek napsal varovné *R.U.R.* Současný předvečer hrozící války nutí autora opět promluvit z jeviště. Jako novinář denních listů zná podrobně současnou situaci. *Bílá nemoc* není jen varovným výkřikem, ale útokem proti vyznavačům násilí. Je to mocné dramatické dílo, kde se dramatik bije o svou víru, ohrožovanou ze všech stran a přitom nezjednodušuje nepřítelův obraz, chová se k němu objektivně. Doktor Galén je nový typ hrdiny – pacifisty, který má v sobě něco masarykovského. Závěr je pesimistický, ale nezbavuje lid naděje a provokuje jej k účinnějšímu odporu lépe, než kdyby končil optimisticky.

Objevují se zde další články ve slovenštině od Zlaty Dančové. V prvním nám představuje slovenskou autorku Boženu Slančíkovou-Timrovou a ve druhém reaguje na Mrázův literární životopis o Terézii Vansové vydaný *Živenou*.

Při úmrtí F. X. Šaldy vyšla titulní strana pátého čísla *Listů pro umění a kritiku* ve smuteční úpravě. Číslo 6-10 byla věnovaná jeho památce. Ihned v úvodu je otištěna řeč, která

byla pronesena na vzpomínkovém večeru 19. dubna, který pořádal Svaz československého studentstva v Brně. V ní je zmíněno, že ještě není ta pravá chvíle na docenění jeho kvalit, to bude možné až s odstupem více let. Dnes se tedy chtějí jen poklonit jeho památce a shrnout čím se třeba lišil od svých současníků během své tvorby, která trvala necelého půl století. Jeho kritiky měly v sobě určitou novost, která ale nepocházela z nějaké metody, ale z jeho osobní povahy. Podle Šaldy musí mít totiž správný kritik vášnivý vztah a poměr k umění, poměr osobní a prožitý. Opravdová kritika nemůže být povoláním, ale osudem. Se smrtí Šaldy odešel génius a jeho ztráta by mohla být osudná pro výši hodnot našeho písemnictví. Přišli jsme o nejvyšší kritickou míru našeho kulturního dění. Otokar Fischer se v článku *Drobnosti k charakterologii* zabýval jednotlivými částmi F. X. Šaldy. Zprv je jeho hlas, když zněl z nahrávek nebo jako mluvčí na pódiu, byl zcela organickým projevem jeho vzhledu. V jeho pauzách a poklesech intonace byl cítit jakýsi duch, který je svou podstatou nezachytitelný. Zadruhé přednes. Šalda dokonale vyprávěl verše, vždy se pečlivě připravil, aby dal důraz, kde bylo potřeba. S verši si hrál, nějaký pohladil, jiný řekl ostře jako by tasil dýku, do jiného se dokázal vsát. S důrazem shrnul pasáže, které byly podstatné. Šalda byl dáván za vzor svým přednesem i hercům Národního divadla (co mají zvýraznit a jak slova plasticky hníst). Dále jeho dopisy. Byla by to pastva pro grafology. Všední věc dokázal napsat s novým poetickým půvabem. František Götz zavzpomínal v článku *Šaldova zpověď* na společné zážitky, když tvořil Šaldovu monografii. Velmi Götze překvapilo, že se mu při této práci dokázal Šalda tak otevřít a zodpověděl mu každou soukromou otázku, přestože jinak byl velmi plachý a uzavřený. Mluvil o svém dětství, o vztahu k lidem ve svém okolí, o své nemoci, o ženách atd. Josef Kopta shrnul Šaldův poslední plán, kterým byla velká studie o Richardu Weinerovi, který zemřel na počátku roku 1937. Bohužel, to již ale nestihl. Dále byly připomenuty i nejdůležitější Šaldovy myšlenky – například o náboženství, přírodě, poezii, o Máchovi, marxismu, politice, umění a kritice. František Kovárna nezapomněl také na Šaldův význam ve výtvarném umění. Napsal například studii o impresionistech, o Alšovi, rozlišil živé umění od akademismu – dříve se výtvarné dílo bralo spíše technicky, nepočítalo se s tím, že dílo je vlastně umělcovým výrazem a řečí. Jaroslav Seifert, František Halas, František Hrubín, František Nechvátal a Ladislav Stehlík napsali k uctění Šaldovy památky básně.

Při úmrtí Tomáše Garrigua Masaryka 14. září 1937 mu byl také v *Listech pro umění a kritiku* věnován značný prostor. Masaryk měl umění rád a považoval jej za důležité zlepšení života. Měl rád převážně poezii. Člověk by podle něj měl být veden k umění již od malička, a to rodinou a školou. Škola nemá vzdělávat jen mozek, ale právě také zušlechťovat uměním. Z literatury obdivoval například Goetheho, jehož *Fausta* se naučil z paměti, dále Shakespeara

a Byrona. Z domácích autorů Kollára, Máchu, Němcovou, Havlíčka, Nerudu, Machara, Bezruče a Březinu. Masaryk se postavil za realismus a nesouhlasil s romantismem, jelikož mu přišel příliš katolicky fantastický, smyslný a melancholický. Odpor měl také proti dekadenci, takže se mu nelíbila tvorba Arnošta Procházky a Jiřího Karáska ze Lvovic.

Zde naštěstí nebyl vliv katolických autorů, který byl jinak v tomto časopise značný, protože oni s myšlenkami T. G. Masaryka nesouhlasili (jak je zmíněno později v kapitole o katolických autorech). Naštěstí si redakce uvědomovala významnost osobnosti Masaryka a prostor mu při úmrtí ve svém periodiku věnovala.

Když zemřel Václav Tille, tak opět vyšla titulní strana se smuteční úpravou. A jeho památce byla věnována čísla 13-15. Připomínají, že byl Václav Tille mimo jiné i literární teoretik. Navrhují, že by bylo dobré sjednotit všechny jeho myšlenky z různých pojednání a článků do jedné ucelené monografie. Tille vymanil literaturu z područí historie. Literatura podle něj není jen ilustrací dějinného vývoje. Studium literatury má být pouze literární. Jeho nejdůležitějšími body zájmu bylo češství a románství.

Kulturní aktualitou bylo připomenutí výročí 50 let od založení Spolku výtvarných umělců Mánes a jejich plánované výstavy k tomuto jubileu, kde se představí celé české umění od Alše a Myslbeka až po kubismus. Díky této výstavě je hezky vidět, že jsme pochopili, že se snahou být moderní, stoupá i zkušenost vycházející z minulosti. Dovednost nalézt sílu v nových obrazech díky starému umění. Tradice a modernost mají smysl jen tehdy, když fungují vedle sebe a navzájem se o sebe opírají.

K prvnímu výročí smrti Luigiho Pirandella sepsal František Kovárna důležité mezníky jeho života, které souvisí s českou literaturou. Pirandello je u nás ze všech italských spisovatelů nové doby znát nejvíce. Jeho první překlad dramatu *Šest postav hledá autora*, který se u nás objevil již dva roky po napsání hry, a to roku 1923, byl velmi oblíbený. A zájem o tuto hru přetrvává až do současnosti. V Čechách je Pirandello znám nejen jako dramatik, ale také jako prozaik.

Do posledního ročníku *Listů pro umění a kritiku* prózou přispěli Jan Čep, Egon, Hostovský, Franz Kafka, Thomas Mann, Ivan Olbracht, Pierre Reverdy a Hugo von Hofmannsthal. Poezii zde napsali například Paul Claudel, Karel Doskočil, Viktor Fischl, František Halas, Josef Hora, Jaroslav Seifert, Vilém Závada a jiní.

7. Katolický směr

Tvorba katolických autorů první poloviny 20. století nemá pevné označení (na rozdíl třeba od proletářské poezie, poetismu, surrealismu atd.). Ale koncem 20. a počátkem 30. let se objevuje nová a silná generace katolických spisovatelů (J. Čep, J. Zahradníček, V. Renč, F. Lazecký, A. Vyskočil a J. Strakoš).²³ Jedná se o sdružení básníků, prozaiků a kněží katolické orientace. Spojovala je především víra v Boha. Hledali nový způsob vyjadřování svého přesvědčení, že boží řád na zemi je silnější než nedostatky, kterými je člověk obdařen. Lidské slabiny jsou projevem boží vůle a smyslem lidství je hledání duchovních hodnot, které jsou silnější než tato omezenost člověka. „*Průbojný katolicismus usiluje o obnovu tradiční náboženské hierarchie hodnot v kontaktu s moderními proudy katolické kultury (Berďajev, Bloy, Mauriac aj.) a v polemice se všemi „rozkladnými“ poválečnými tendencemi, zejména s relativistickým a pragmatickým humanismem.*“²⁴ Vliv tu mělo i prožití I. světové války, kterou nekatoličtí autoři považovali za selhání lidské společnosti, ale pro katolické spisovatele to byla boží zkouška. Autoři nechtěli, aby čtenář jen přijal náboženství (jako to bylo u katolické tvorby 19. stol.), ale šlo jim o hledání víry, vnitřní zápas o ni. Hodnotí literární dílo jako duchovní a metafyzické. Navazovali na poezii lumírovců, symbolismus a proudy spjaté s mystickým zaměřením.

Katolická literatura 20. století byla ve dvou rovinách. První je o prostém a chudém venkovském životě, jehož pravidelnost a stereotypnost je nejlepším prověřením člověka snášet svůj osud na zemi, aby po smrti mohl pokračovat ve věčném životě. Sem se řadili například J. Čarek, F. Křelina a J. Čep. Druhá rovina se zabývala nejtěžší lidskou zkouškou – smrtí, což vedlo ke zvýšenému zájmu o baroko, v kterém byla smrt pociťována podobně. A dále navazovali na duchovní obrazové pojetí v díle O. Březiny a J. Zeyera. Z autorů sem patřil J. Deml, J. Zahradníček, J. Durych a K. Schulz. Jsou ale také katoličtí autoři, u kterých se objevovaly obě tyto roviny (B. Reynek, V. Renč). Díky zaměřením na duchovní hodnoty měli ke katolickému směru blízko i autoři, kteří k němu programově nepatřili (F. Halas, V. Holan, V. Závada).

²³ PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych*. Praha: Torst, 2003, s. 7. Svazky úvah a studií, 3. ISBN 80-7215-212-2.

²⁴ BLAŽÍČEK, Přemysl, J. BRABEC, Fr. BURIÁNEK a další. *Dějiny české literatury IV: Literatura od konce 19. století do roku 1945*. Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 175. ISBN 80-85865-48-3.

Ve třicátých letech byly tři základní postupy odsuzující jakékoliv podoby l'art pour l'art²⁵ a snažily se o vymezení vztahu moderního umění ke společenské realitě. A to šaldovsko-čapkovské sub specie života, levicová revoluční služebnost a pravicově katolické sub specie aeternitatis²⁶. Byly zde mnohem výraznější ideologické rozdíly. Na jedné straně vzrůstal vliv katolického tradicionalismu a nacionalismu, na druhé straně byla linie liberální a revolučně-novátorská.²⁷

Katolíci měli výhrady ke vzniku samostatného Československého státu 28. října 1918, byli proti masarykovskému realismu a Jaroslav Durych ve svém časopise *Rozmach* psal velmi kriticky o současné podobě liberální demokracie, dále zde napadá mnohé liberály, zejména Karla Čapka a Ferdinanda Peroutku. Katoličtí autoři měli strach z liberalismu, protože se báli relativizace pravdy. Podle čapkovsko-peroutkovského názoru je pravda pouhé mínění a Boha můžeme hledat všude kolem sebe. Naopak katolická církev je pro katolíky jediným nositelem pravdy. Liberální demokracie tedy přináší jen chaos. Díky těmto protiliberálním názorům je časopis *Rozmach* považován za fašistický či polofašistický, Durych ale spojitost s fašismem odmítá a raději vydávání časopisu ukončil.²⁸ Je zvláštní, že katolická kritičnost liberalismu byla spojována s fašismem (mj. díky teoretickým úvahám Othmara Spanna²⁹), ale stejná kritičnost od levice (komunistů) fašistický punc nezískala. Protože z pohledu levice měl v sobě katolický směr díky svému přirozenému konzervatismu prvky fašismu, ale nebyl vůbec brán v potaz dvojí způsob konzervativních postojů (nacionalismus, tradicionalismus) a vstřícný postoj J. Durycha ke komunismu během 20. let.³⁰ Se vzrůstající mocí nacismu a Adolfa Hitlera byl nacismus katolickými autory kritizován a odsouzen. Přispělo k tomu také

²⁵ Umění pro umění, umělecký směr, který pokládá samotné umění za cíl tvorby.

²⁶ Pod zorným úhlem věčnosti, obecně posuzováno. Nahlížení na věc z nestranného stanoviska racionálního pozorovatele.

²⁷ MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova, 1938-1939*. Praha: Academia, 2010, s. 29-30. ISBN 978-80-200-1823-6.

²⁸ MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova, 1938-1939*. Praha: Academia, 2010, s. 37. ISBN 978-80-200-1823-6.

²⁹ Othmar Spann odsuzoval na základě chaosu a nestabilní situace v meziválečném Rakousku liberalismus, socialismus a marxismus. Považoval je za destruktivní a vedoucí k rozpadu státu. Chtěl novou organizaci státu založenou na středověké stavovské společnosti. Jde o popření individualismu. Vedoucí činitelé stavovského státu by měli pocházet z čistokrevných Němců. Tento názor měl výraznou podobnost s italským fašistickým zřízením.

³⁰ MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova, 1938-1939*. Praha: Academia, 2010, s. 40. ISBN 978-80-200-1823-6.

vyhlášení papežské encykliky³¹ 14. března 1937, kde je vyjádřen silný odpor vůči novopohanským praktikám nacistického režimu, jejich nadřazenosti atd. Proto ve třicátých letech mají katoličtí spisovatelé výhrady nejen proti liberální demokracii, protimasarykovskému humanismu, ale i proti nacismu. Katolíkům zase bylo vyčítáno, že odvádějí umělce od soudobé skutečnosti k mystice a spiritualismu.

Katoličtí spisovatelé měli spíše pravicové politické postoje a někteří z nich dospěli až k militantnímu nacionalismu, antisemitismu a fašismu. Proto museli po 2. světové válce své postoje vysvětlovat. Od roku 1948 komunisté pronásledovali katolické autory, jelikož komunisté byli proti náboženství. Katolíci měli zakázáno publikovat, takže někteří z nich raději emigrovali, a někteří byli uvězněni (J. Zahradníček).

Důležité osobnosti, které měly souvislost s katolickou literaturou, byli její dva hlavní teoretikové Bedřich Fučík a Zdeněk Kalista. Významný byl také Josef Florian, který měl malé venkovské nakladatelství, v kterém vydával převážně knihy spjaté s katolickým směrem a překlady (díla od L. Bloye, R. M. Rilkeho, F. Kafky aj. a z české literatury například J. Demla, J. Durycha, K. Schulze, J. Zeyera, K. J. Erbena).

Katoličtí autoři primárně publikovali v časopisech *Archa* (1913-1941), *Akord* (1928-1948), *Rozmach* (1923-1927) a *Řád* (1933-1944), ale psali i do jiných periodik (*Listy pro umění a kritiku*, *Tvar*, *Cesta*, *Na hlubinu* atd.).

7.1 Prostor katolických autorů v časopise *Listy pro umění a kritiku*

Jak již bylo zmíněno výše, tak se Bedřich Fučík mj. zabýval autory katolického směru, kteří tedy měli možnost v *Listech pro umění a kritiku* často publikovat své články. Jednalo se o Jaroslava Durycha, Jana Čepa, Jana Zahradníčka, Josefa Knapa, Zdeňka Kalistu a Josefa Kostohryze. Dále zde byly například články o Jakubu Demlovi a Janu Zahradníčkovi od M. Dvořáka. Své stati, které hodnotily na základě katolické spirituality, do *Listů pro umění a kritiku* napsali R. Černý, M. Dvořák, B. Fučík, T. Vodička a A. Vyskočil. Objevila se zde i řada statí, které se zabývaly tématy katolickým autorům blízkými. A to nacionalismus (F. X. Šalda – *Češství a Evropa*, André Gide – *Nacionalismus a literatura*, J. Durych – *Češství v Evropě*, J. Durych – *Cizí a vlastní*, B. Fučík – *Vlastenecká poezie*), tradicionalismus (J. Durych – *Otcové a děti*, T. Vodička – *Tradice bez kořene a domov bez duše*), ruralismus (J. Čep – *Ruralismus*) a protidemokratické myšlenky (J. Durych – *Myšlení a práce*).

³¹ Jedná se o papežský okružní list, který byl adresován původně biskupům, ale dnes zpravidla i kněžím a věřícím na celém světě.

Miloš Dvořák ve svém článku *Peroutkovo pojetí básníka* polemizuje s názorem demokratického žurnalisty Ferdinanda Peroutky na básníka Otokara Březinu. Podle Dvořáka nemůžeme nikoho nutit, aby někoho obdivoval, ale když už o něm Peroutka píše, tak by si jeho dílo měl alespoň pořádně nastudovat a nepsat jen o pár nápadech, které mu probleskly hlavou během četby. Březinova poezie pramení podle Peroutky z jeho životní askeze, což je pro něj výraz chudoby. Přitom je to stejné, jako by dal rovnici mezi požitkářstvím a životním bohatstvím a přebytkem. Právě Březina svým zdrženlivým způsobem života dává dohromady všechnu sílu. A tato síla se objevuje v Březinově díle. Je v něm prostor, jenž obsahuje bohatství a sílu. Je tedy smutné, že se ještě dnes najdou názory, podle kterých Březina tvořil z nedostatku nebo chudoby. Dále Peroutka Březinovo dílo zlehčuje tím, že jej přirovnává k opojným stavům hašišu a opia. Přitom všechna opojení (z uměleckého díla, živé myšlenky či drog) mají stejnou hodnotu. Ale kdybychom měli opojení rozlišovat, tak v Březinově díle jej nalézáme ve velmi silné míře, která svědčí o jeho vnitřním bohatství.³² Dále Peroutka špatně hodnotí metafory. Pro něj je slovo jen šatem, do kterého se člověk halí, nikoliv masem, svaly a tkání lidského těla. Tedy každá metafora je výraz vnitřního hnutí promítnutého do vnějšího světa. Z toho všeho vyplývá, že Peroutkova kritika je špatná. Správně se má ptát, jak opravdové jsou autorovy zkušenosti a stavy, z kterých své dílo tvoří. Může se jednat i o nejhroznější zoufalství, ale pokud je ryzí, tak jej lze omluvit a považovat za krásné. Poté má daný výtvar mnohem větší cenu než hraný optimismus. Mállokterý básník dovedl proměnit tolik smyslových vjemů vnějšího světa do živé duše jako Otokar Březina. Ale i přesto to Peroutka v jeho díle postrádá, protože to nevidí a nevnímá. Nemá tedy žádné objektivní důvody k nechuti Březinova díla. Jen o tom vypovídá myšlenka ze začátku Peroutkova článku, v které zmiňuje, že milujeme ty básníky, kteří nám jsou blízcí. To vysvětluje, že nám je mnohem bližší svět Březinův a nikoliv Peroutkův.

Ve druhém ročníku (1934) vyšly ve dvou číslech úvahy Alberta Vyskočila, které byly později (1935) vydány knižně. Jednalo se o *Marginalia*. Chce rozlišit pravost básníkovy slova od pouhého zdání. Jeho metody v poznávání jsou odlišné, nezná ismy a básnické směry, popírá rozdělení na obsah a formu, zajímá se pouze o básnické dílo a dostat se k jeho pochopení chce jakoukoliv metodou. Dílo rozebere, aby se dostal až na jeho dřeň. Vychází zde z myšlenek Dona Jayme Balmese, který chce v umění nalézt pravdu. Pravda je pro něj realita věcí. Takže pokud známe věci tak, jak jsou, máme pravdu, pokud je známe jinak, tak to pravda není. Platné je i orientování v umění podle vkusu, protože „není pouhou libovolnou

³² DVOŘÁK, Miloš. Peroutkovo pojetí básníka. *Listy pro umění a kritiku*. 1934, roč. 2, č. 7, s. 175.

zálibou a příležitostným rozmarem, nýbrž osobní zkušeností odkazující k zákonu, jímž se umělec spravuje v nezbytnosti svého projevu, ale jehož formule ti uniká v neskonale, nevyčerpatelné rozmanitosti tvářností jediné a téže krásy.“³³ Pro umělce je krása závazek, který je doprovázen bolestí (ta vzniká z konfrontace dokonalosti a lidské omezenosti). Pravda je projevem intelektu, je abstraktní. Oproti tomu krása je smyslovým projevem pravdy a je konkrétní. Umění je tedy nejreálnější počínání a jeho jediný smysl je krása, která je božská. Dále je důležitý výklad díla. Ten ale nejde pochopit poznáním básníkovy života, protože žije jako ostatní lidé. Zmiňuje třeba Jaroslava Durycha, jenž sledoval, jak Otokar Březina dospěl ke svému dílu, aby popřel existenci genia. Skutečný vliv na vznik uměleckého díla je vždy obestřen tajemstvím. Pokud se umění podřizuje vědeckým metodám, tak je ochuzováno (stávalo se tak v naturalismu, kubismu a impresionismu). Básnická myšlenka rozhodně není totožná s logikou. Básnickou myšlenku vede realita, které diktuje imaginace. Z důsledku metafyzického nelze vytvořit definici umění. Pokoušeli jsme se umění oddělit od všeho, co uměním není (věda a užitkové počínání). Jediné, co k umění směřuje, je krása. Rozdíl je také v cíli. Vědec chce dospět k poznání, které bude mít praktické využití. Umělec směřuje jen k tomu, aby se osvobodil. V závěru Vyskočil shrnuje své myšlenky, že v nich nemáme hledat žádný řád. Jsou to jen rozptýlené myšlenky, které nemají vnější spojitost. Na své názory ještě navazuje článkem ve třetím ročníku *Studium básnického díla a česká literární historie*. Zde dále rozvíjí, že básníkovy dílo má být pochopeno samo o sobě, nikoliv s přihlédnutím k básníkovu okolí. Například neznalost Homéra, Shakespeara a Aischyla nemění nic na působivosti jejich děl. „Albert Vyskočil kladl důraz na svébytnost umění, snažil se izolovat dílo od všech vnějších souvislostí, hledaje v něm veličiny trvalé, řád, která svědčí o tom, že podstata umění je metafyzická, božská. Představa poezie jako obrazu „neporušených podob věcí v plnosti stvoření“, jako vidění a poznání krásy měla za následek odmítnutí aktuálnosti, tendenčnosti a společenské funkce díla.“³⁴

T. Vodička se ve statí *Tradice bez kořene a domov bez duše* silně zabývá tradicionalismem a rodným krajem. Tyto náměty jsou pro básníka velmi podstatné, musí najít a uchopit ve svém díle jejich duchovní sílu a krásu. Pro dílo je podstatné vědět, kde probíhá. Pokud víme, že je děj zasazen do konkrétní oblasti a známe tamější zvyky, tak je to pro

³³ VYSKOČIL, Albert. *Marginalia. Listy pro umění a kritiku*. 1934, roč. 2, č. 11, s. 337.

³⁴ BLAŽÍČEK, Přemysl, J. BRABEC, Fr. BURIÁNEK a další. *Dějiny české literatury IV: Literatura od konce 19. století do roku 1945*. Praha: Victoria Publishing, 1995, str. 345-346. ISBN 80-85865-48-3.

čtenáře zajímavější a dokáže jej více vtáhnout, než pokud čte o lidech, kteří žijí na neurčitém místě.

Ve třetím ročníku se Miloš Dvořák vyjadřoval k tvorbě katolických autorů J. Demla a J. Zahradníčka. „Dvořák je přesvědčen, že jen katolická víra chrání lidstvo od duchovního rozvratu, který shledává především v tvorbě básníků proletářských a poetistických.“³⁵ Ve studii *O díle Jakuba Demla*, která vyšla rozdělena na dvě části (první ve třetím čísle a druhá ve čtvrtém), napsal, že se nechce zabývat všemi jeho knihami, ale zaměří se jen na jeho nejvýznamnější knihu *Můj očištec*. Sem Deml promítl své sny a myšlenku Otokara Březiny: „Každý okamžik našeho života je vraždou.“³⁶ Z toho vyplývá, že se nejedná o četbu pro krotké duše. Cítíme zde rytmus básníkovy dechu, tlukot jeho srdce, ostrážitou pohotovost každého nervu a smyslu. Deml patří mezi básníky mediální (tvoří jiskrou instinktu), takže tvoří svá díla přirozeně s tíhnutím ke snům. Tyto sny ale nesmíme ztotožňovat se sněním. Sen je jediná pravda našeho života, která je prožívána i během dne, jen je ovlivněna naším vědomím. Deml má originální nazírání na své sny, dovede jim dát nový prostor (využívá předmluvy, aby se tento prostor ještě více zdůraznil). Pracuje s tragickou krásou, protože jen tam, kde jsme se absolutně vydali, může vyrůst opravdová krása, ostatní je jen půvab a sličnost. Jeho básně jsou ve dvou rovinách. První obsahují jeden silný okamžik, který neustále vyvěrá a obnovuje se, zde vychází z Otokara Březiny. Druhá rovina v sobě hromadí dusnou atmosféru, která čím dál více houstne a náhle se vybije prudkým bleskem. Zajímavé je i jeho používání interpunkčních znamének. Mají spíše význam mrknutí a upozornění než význam logický. Jeho věty jsou proudem života, který není regulován do logických rovin, takže by se bez klasické interpunkce obešel. Vzájemný poměr mezi větami je souřadný, což předchází poetistickému a surrealistickému simultaneismu³⁷. Deml podává informace, jak plynou a nijak do nich nezasahuje. Bojuje s konvencemi, pseudonáboženstvím a pseudoživotem. Jeho dílo je plné života.

Pavel Fraenkl se zabývá cestou Jana Zahradníčka k Bohu. Zahradníčkův básnický a duchovní vývoj připomíná vývoj Březiny. Rozhodně se ale nejedná o analogii. Poměr Zahradníčka k Bohu je prostší a méně stylizovaný. „Zní v něm přímé vyjádření slov Ježíšových, že jsme všichni dětmi jednoho Otce nebeského a je soustředěn nejen k Pánu a

³⁵ BLAŽÍČEK, Přemysl, J. BRABEC, Fr. BURIÁNEK a další. *Dějiny české literatury IV: Literatura od konce 19. století do roku 1945*. Praha: Victoria Publishing, 1995, str. 346. ISBN 80-85865-48-3.

³⁶ DVOŘÁK, Miloš. O díle Jakuba Demla. *Listy pro umění a kritiku*. 7.3.1935, roč. 3, č. 3, s. 66.

³⁷ Simultaneismus je umělecká metoda, jež spojuje děje probíhající zároveň na různých místech.

*Stvořiteli, nýbrž i k Synu a k Vykupiteli; nechybí ani zbožnosti mariánské. Toho všeho v náboženské zkušenosti Otokara Březiny nebylo.*³⁸ Zahradníčkova cesta k Bohu byla postupná. V jeho prvotině *Pokoušení smrti* je subjektivní touha po Bohu (má zachránit a vykoupit jeho vlastní duši). Ve druhé knize *Návrat* našel několik prvků náboženské vroucnosti. Dále se v jeho díle objevovala čím dál častěji objektivizace. Boží láska se pro něj rozšiřuje i mimo okruh vlastního já. Subjektivní postoj k náboženství mizí. V *Pozdravení slunci* (dosavadní poslední kniha) je zbožnost básníka nejobjektivnější a nejširší. Je to již skutečná náboženská zkušenost katolicity (vnější i vnitřní). V *Pozdravení slunci* je obraznost venkova a rolnického života. Toto venkovské nazírání má společné s Janem Čepem.

Rudolf Černý se v článku *Improvisace o poměru dokumentů a uměleckého díla* zamýšlí nad uměleckou stránkou soukromé korespondence spisovatelů. Dopisy jsou řazeny automaticky k uměleckým dílům autorů, protože jsou přeci slovy básníka, i když je autor nezamýšlel k publikaci a prezentaci svého básnického umu. Autor může mít dva způsoby vyjadřování (jeden pro soukromé účely a druhý pro veřejnost). Pak se ale musí určit hranice mezi sférou soukromou a uměleckou. Leckdy se dá ale záměr textu pouze odhadovat. Jedná se o deníky, dopisy, kresby a plastiky prehistorických lidí a primitivních kmenů, výtvořiny dětí atd. Všechny tyto výtvořiny tvoří člověk o samotě, takže v sobě mají určitou intimitu.

Poezií Vladimíra Holana, který sice přímo ke katolickým autorům nepatřil, ale díky svému zájmu o spiritualitu, duchovní hodnoty, pátrání po odpovědích na otázky bytí a častém motivu smrti k nim měl blízko, se zabýval Miloš Dvořák. Holan chce zrušit veškerou vzdálenost, každý rozdíl mezi věcí a slovem, které věc označuje. Hledá původní slova, která obsahují zároveň věci i jejich znaky. Metafory tvoří spojením konkrétního substantiva s abstraktním a libovolně zaměňuje slova. Výrazy u něj nemají význam obecný, ale metaforický, který je určen místem v básni. Jeho básně jsou tedy zatíženy značnou abstraktností a komplikovaností, což s sebou přináší omezení na menší okruh čtenářů. Ale to se již u věcí krásných stává.

Stejný příklad nekatolického autora, který má s katolíky ale podobné zaměření, je i poezie Františka Halase. On se sám za katolického autora nepovažoval, ale katolická kritika v jeho tvorbě cítila prvky, které jí byly blízké (nicota, odcházení, odumírání atd.). Jeho knihu *Dokořán* představil Bedřich Fučík. Zmiňuje zde, že každý básník může naplno tvořit jen při určité atmosféře a životní situaci. Pro někoho se jedná o stav extáze, melancholii, idylu a u Halase jde o svár. Musí tedy svět uvést do protikladů, svár mezi světem vnějším a vnitřním,

³⁸ FRAENKL, Pavel. Jan Zahradníček a jeho cesta k Bohu. *Listy pro umění a kritiku*. 1937, roč. 5, č. 20, s. 472.

snem a skutečností, mezi tím, co je a co by mělo být, mezi radostí a smutkem, vírou a nevírou, životem a smrtí atd. Dnes ale Halas svůj svár hraje a předstírá. Nutí se do něj. Sám o sobě tvrdí, že tvoří bez víry. Přesto se tvořivost a víra vzájemně nevylučují. Podle Fučíka jsou Halasova slova o nepotřebnosti víry zvrácená, napsal je jen proto, aby se nemusel přiznat, že se mu životní víry nedostává, jak ji potřebuje a bez ní nic není. Protože je mnoho příkladů z jeho minulých knih, kde víru neustále vzývá. Za Halase se Bedřich Fučík postavil i v dalším článku, který reagoval na studii Bedřicha Václavky, která básníkovi škodí.

7.1.2 Jan Čep

Jan Čep (1902-1974) byl prozaik, překladatel a esejista. Během minulého režimu byl vymazán z české literatury, protože roku 1948 emigroval a působil jako komentátor rozhlasové stanice Svobodná Evropa.

Patřil mezi autory katolického směru. V jeho díle se objevují prvky baroka, přítomnost smrti a pomíjivost pozemských věcí. Námětově čerpal převážně z venkovského prostředí a víra v Boha mu ukazovala východisko z těžkých životních situací. Jediným pocitem bezpečí pro něj byl zakotvený život v jistotách rodného kraje. Hlavní náplní jeho děl je jednotvárně se odvíjející život na vesnici, kde je převážně těžká práce a ve volných chvílích trochu zábavy. Ale rozhodně si na venkovský život nestěžuje, je to pro něj skutečný smysl lidského života. Požitky velkoměsta jsou pro Čepa jen klamem.

Přispíval do řady periodik (*Tvar*, *Listy pro umění a kritiku*, *Akord*, *Host*, *Literární listy*, *Katolické noviny*, *Obroda*, *Host do domu*, *Plamen* aj.). V *Listech pro umění a kritiku* byl z jeho prózy otištěn *Příchod*, *Děravý plášť*, *Proměny* a *Variant*.

V prvním ročníku o Janu Čepovi napsal článek Jan Franz. Zmiňuje v něm jeho osobité vidění světa, díky kterému se drží dále od všech uměleckých směrů. Nepodlehł žádným vlivům z okolního prostředí, ale využíval své vlastní zkušenosti. Na jeho tvorbu má vliv jen Čepův katolicismus. V jeho tvorbě se vyskytuje vypravěč, který komentuje dění. Soustřeďuje se na věci elementární a neměnné (lidské srdce, city, touha a slabost), které se objevují častěji na vesnici. Další důvod, proč píše často o vesnici, je takový, že tam vyrůstal, čerpá odtud ze svých zkušeností a v neposlední řadě je pro něj důležité i důvěrné soužití s přírodou. Smrt je pro něj v životě mezníkem, který rozděluje život pozemský od posmrtného. Kdybychom mermomocí chtěli Čepa zařadit k nějakému ismu, tak by se jednalo o realismus.

Ve třetím ročníku napsal M. Dvořák recenzi na Čepův *Děravý plášť*. Je to podle něj nejlepší kniha od Jana Čepa. Děj a dialog tam plyne přirozeně, milostná zápletka je v knize

druhořadá, ale důležitější je životní provizorium, kterým jsou obklopeni. A o Čepových postavách psal R. Černý. Jeho postavy nejsou osamocené, jak by se to podle názvů mohlo zdát. Chce své hrdiny poznat, najít jejich zoufalství i pýchu. Jan Čep vytváří své postavy zevnitř a přesvědčivě nám je představuje, ale nepracuje s přesným popisem, protože pak nevyjádří dokonale atmosféru. Do české literatury tedy přinesl nový duchovní pohled na člověka, ponoření do lidské duše a nalezení principu, jak jí rozumět.

7.1.3 Jaroslav Durych

Jaroslav Durych (1886-1962) byl prozaik, básník a esejista. Katolicky orientovaný spisovatel, který se zabýval převážně barokem, v kterém bloudící člověk hledá jistotu u Boha. V jeho nejdůležitějších dílech (*Bloudění, Rekviem, Menší valdštejská trilogie*) nalezneme vše, čím baroko fascinovalo katolické autory (mystiku, tragickou situaci českého národa atd.).

Durych převzal většinu katolických postojů od Josefa Floriana, který je zase měl od Léona Bloye. Durych je ale nejen přijímá, ale i přetváří podle své osobnosti. Mladí katoličtí autoři se proto od Durycha během 30. let učí nejen bloyovsko-florianské myšlení, ale i konfrontování jeho vzniku (francouzské a evropské prostředí) s vývojem naší společnosti a uměním. Tím jej aktualizují a dotvářejí.³⁹

Díky svým útokům proti představitelům demokratické a levicové kultury, převážně proti Karlu Čapkovi, a jeho sympatizování s totalitními režimy v katolické Itálii a Španělsku měl po roce 1945 problémy s publikováním svých děl.

Psal články do časopisů *Rozmach, Akord, Lidové noviny, Na hlubinu, Obnova, Tribuna, Cesta* atd. V *Listech pro umění a kritiku* vyšla jeho prozaická díla *Roberto Bellarmino* a *Claudio Aquavivo*.

Do prvního ročníku napsal Pavel Eisner článek *K překladu Durychova „Bloudění“*. Pan Reinhold Piper z Mnichova se rozhodl toto dílo přeložit do němčiny. Nakladatel se ale velmi zhrozil, když zjistil, že dílo má 1070 stran. Což při poměru němčiny a češtiny znamená cca 1350 stran investice do neznámého autora. Překladatel tedy musel dát nakladateli za pravdu, že rozsahová mez pro román, kde už mizí čtenářova pozornost a trpělivost, je kolem 800 stran (jak dosvědčují T. Mann, Ch. Dickens, L. N. Tolstoj, F. M. Dostojevskij aj.). Takže místo přesného překladu musely nastat překladatelské úpravy. Jaroslav Durych dal plnou moc k takovýmto úpravám (na rozdíl od jiných autorů, kteří bojují za každé velevážené

³⁹ PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych*. Praha: Torst, 2003, s. 7-8. Svazky úvah a studií, 3. ISBN 80-7215-212-2.

slovíčko⁴⁰). Z textu byly tedy vyřazeny dvě kapitoly a ostatní text byl zkrácen. Mezitím se ale velmi zhoršila situace v Německu, nastala knižní krize a nakladatelství začala mít problémy, takže smlouva na překlad musela být dvakrát prodloužena. Překlada nepomohla ani politická situace. Nakonec ale po řadě peripetií dílo v němčině vyšlo. Zkrácením dílo značně utrpělo, ale nebyla jiná možnost. Podle překladatele není v jiném díle takové ztělesnění české duše jako Durychův Jiří. Objevuje se tam ta zvláštní zatvrzelost a nedůvěra.

V prvním čísle třetího ročníku byla otištěna část studie *Češství v Evropě* od Jaroslava Durycha, která byla roku 1936 vydána knižně. „*Je to ukázka smíru nacionality s katolicitvím; tento smír sehraje o něco později důležitou roli v druhorepublikovém kulturním kontextu. Durych, odvolávaje se na stálou přítomnost svatováclavské tradice v českém duchovním prostoru, oslavuje český národ za jeho duchovní velikost, předurčující jej k velkým úkolům. Národ je pro něho především hodnotou mravní, o své příslušníky musí pečovat mravně i hmotně, protože ho k tomu zavazují jeho svatováclavské křesťanské kořeny. Češi byli podle Durycha od husitských dob duchovní laboratoří Evropy a nejpevnější hrází proti germánskému vlivu – nositeli protestantské hereze. Cíl a smysl této Durychovy brožury je zřejmý: chápe národ v intenzích křesťanské spirituality jako duchovní hodnotu a chce jej za každou cenu vytrhnout z účelové uzurpace konzervativní pravice, hlásající nacionalismus s ateisticko-fašizujícím přízvukem. Syntézou nacionality s katolicitou tak Jaroslav Durych vyznačil jeden z důležitých konstitutivních ideových prvků druhorepublikové kulturní a literární atmosféry.*“⁴¹

Ve čtvrtém ročníku byla stat' Jaroslava Durycha *Myšlení a práce*, kde vystupuje proti vedení Československého státu (liberální demokracii), které nedokáže lidem zajistit práci, dává mu za vinu nezaměstnanost. Durych se řídí heslem „kdo nepracuje, ať nejí“ a kritizuje nepracující inteligenci. Přitom nerozlišuje mezi intelektuální tvorbou a namáhavou fyzickou prací.⁴² Ve stejném ročníku byl jeho článek *Otcové a děti*. V něm si Durych stěžuje na to, že nám chybí tradice, a to v literatuře i v národním životě. Tradice je odkaz rodu a našich rodičů. Prastarý zákon hovoří o tom, že děti mají ctít své rodiče, převážně pak otce, mají jim pomáhat a především před nimi uctivě mlčet. Děti jsou však nezkušené a toto neví, takže je tedy povinností otců je k této cti vést. Nejvýznamnější je tedy otec a děti jsou podružné. Děti si

⁴⁰ EISNER, Pavel. K překladu Durychova „Bloudění“. *Listy pro umění a kritiku*. 12.10.1933, roč. 1, č. 14, s. 436.

⁴¹ MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova, 1938-1939*. Praha: Academia, 2010, s. 53-54. ISBN 978-80-200-1823-6.

⁴² MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova, 1938-1939*. Praha: Academia, 2010, s. 228. ISBN 978-80-200-1823-6.

mohou dělat, co chtějí, až jejich otcové zemřou. Ale jistá je pouze přítomnost a v té jsou ještě otcové, kteří si zaslouží úctu. A tato tradice chrání národ. Bezbožní ji ale nechápou a hledají něco jiného, proto je současná literatura nekvalitní. Alespoň, že národ ctí otce a chrání je. Rozhodně by zde nemělo platit heslo „vše pro dítě“, protože děti se toho svého dočkají až později.⁴³ Otcové jsou tedy tradice, pevný bod, kolem kterého se musíte otáčet, a to musí každý přijmout včetně spisovatelů. Pokud se tak nestane, tak umění zanikne.

Do posledního ročníku napsal Durych zamyšlení *K situaci dnešního románu*, kde vidí jako největší problém, že autoři netvoří svá díla z duše. Povrchních věcí bylo napsáno již mnoho, ale lidé musejí jít více do hloubky svého nitra. Pokud ale spisovatel duši nemá, tak z ní čerpat nemůže. Proto musejí mít lidé duchovní výšku a hloubku, aby mohli tvořit.

„Takový je tedy základní metodologický profil Jaroslava Durycha coby literárního kritika a teoretika: Vůle inspirovat se novotomismem; volné souputnictví s formalismem; jako nejvlastnější „katolická“ metoda pak personalismus, založený na tradici církevního dušezpytu. I v tomto bodě tedy Durych ukázal cestu následující generaci, katolicky orientované literární kritice a teorii, která se centrovala v podurychovském Akordu a (dokonce v přímém personálním spřátelení s literárními formalisty) v Listech pro umění a kritiku.“⁴⁴

7.2 Ruralismus

Ruralismus je odvozen od latinského ruralis (venkovský). Jedná se o literární směr, který se vyskytoval v Čechách během první poloviny 20. století (zejména ve 30. letech 20. stol.). Vyzdvihoval vesnickou tematiku a vztah k půdě.

Mnoho katolicky orientovaných spisovatelů se hlásilo k ruralismu, protože se jim venkov jevil jako nejpevnější zázemí víry, ale nemůžeme ruralismus zevšeobecňovat na všechny katolické autory. Ruralisté prezentovali také nacionalismus a tradicionalismus, což je s katolíky také shodné. Dále mají ruralisté s katolickými spisovateli společný odpor vůči liberalistickému kapitalismu a levicové avantgardě (Voskovec s Werichem, V. Nezval atd.).⁴⁵

⁴³ DURYCH, Jaroslav. Otcové a děti. *Listy pro umění a kritiku*. 10.6.1936, roč. 4, č. 9, s. 212.

⁴⁴ PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych*. Praha: Torst, 2003, s. 107. Svazky úvah a studií, 3. ISBN 80-7215-212-2.

⁴⁵ MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova, 1938-1939*. Praha: Academia, 2010, s. 145. ISBN 978-80-200-1823-6.

Autoři ruralismu cítí problémy lidstva 20. století, nedokážou se vyrovnat s městskou civilizací, rozpadají se dřívější společenské i rodinné hodnoty, ztrácejí se pevné jistoty a náboženství. Jedná se také o reakci na Velkou hospodářskou krizi (propad akcií na americké burze roku 1929 následovaný světovou hospodářskou krizí), po které se prohloubila sociální bída dělníků, kteří byli masově propouštěni, objevila se existenciální úzkost. Proto ruralisté považovali jako možné východisko návrat k půdě a tradici venkova. Na vesnici jsou neměnné pracovní cykly podle čtyř ročních období a člověk za sebou vidí výsledky své práce. Venkov si ale autoři jen neidealizovali, uvědomovali si jeho rozpory, těžký úděl života na vesnici, náročnost prací, závist a lidskou tragédii. Ale toto vše pro ně bylo menším zlem než život ve městech.

Navazování ruralistů na realistickou venkovskou prózu bylo nepřímé, ale přišlo to tak řadě čtenářů. I když je pravda, že sami ruralisté se často odvolávali třeba na J. Holečka, J. V. Sládka a další. Protože psali také o životě na vesnici, kde je důležitá postava rolníka, o rodném kraji a domově. Ale například J. V. Sládek si život na vesnici příliš zidealizoval, ale také si uvědomuje těžkost práce na venkově. Vykresluje rolníka jako ideální typ, protože je svobodný, není na nikom závislý, žije pouze z výnosů své práce a je věrný své zemi.

Ruralisté měli vlastní časopis *Sever a východ* (1925-1930). Podíleli se na něm František Křelina, Josef Knap, Jan Knob a Václav Prokůpek.

V 50. letech minulého století byl ruralismus odsouzen jako ideologie selství, která zkreslovala život na vesnici. To vedlo k věznění spisovatelů a zákazu publikování.

K ruralistům patří Josef Knap, František Křelina, Jan Čarek aj.

7.2.1 Ruralismus v časopise Listy pro umění a kritiku

*„Spojení mezi selstvím a katolicitou vytvořilo jistou volnou symbiózu mezi ruralisty a katolickými intelektuály Durychova typu, kteří však měli na vesnickou problematiku poněkud odlišné názory. Dokládá to například stať „Ruralismus“ Jana Čepa, často neprávem zařazovaného mezi ruralisty.“*⁴⁶ Na začátku rozebírá vznik ismů, na kterém se spíše podílejí teoretici umění, nikoliv umělci. Teoretici chtějí najít u umělců a uměleckých skupin tvůrčí metody a nazírací způsoby, které mají společné, a tak se vytvoří nový ismus. Tvůrci ruralismu ale dali dohromady několik autorů, kteří nemají společnou básnickou hodnotu ani duchovní

⁴⁶ MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova, 1938-1939*. Praha: Academia, 2010, s. 145. ISBN 978-80-200-1823-6.

názor, ale jen používají vesnické náměty. Podle stoupců ruralismu sice také není úplně šťastné shromažďovat autory jen na základě vesnice jako hlavního tématu svých děl, ale vzápětí již mluví o ruralistickém literárním směru, v kterém se sešli autoři bojující proti nepříteli z města a proti poetismu. Máme dvě civilizace – městskou a venkovskou, které se bohužel v poslední době mísí a nejen v tom dobrém. Venkov přichází o svou osobitost nejen kvůli vlivům z města, ale také vinou ruralistů. Blízko k sobě můžou mít vesničtí a městští básníci, pokud mají společné duchovní vidění světa. Na rozdíl od autorů, kteří mají společné jen to, že jejich hrdinům kouká sláma z holínek.⁴⁷ Čep tedy ruralistům vytýká jejich idealizaci a zkreslování venkovského života.

Ruralismu se často věnovala rubrika *Ano a ne*. Bylo tam například krátké zamyšlení *Proč se u nás nedaří ruralismu?*. Autor citoval Antonína Matulu z *Osvěty venkova*. Nedaří se u nás ruralismu, protože „lidem žijícím, pracujícím, tvořícím na venkově anebo alespoň v duchu venkovském, nepřichází ani veřejné mínění ani kulturní politika dosti vstřícně. Např. z 28 státních cen udělených od r. 1923 za krásnou prosu připadly jen dvě za knihy z venkovského života (*Vrbovu Bažantnici, Martínkovy Plameny*), ale ani ty knihy nejsou látkově čistě selské. Mladší spisovatelé mají tedy u nás málo povzbuzení k ruralismu.“⁴⁸ V dalším článku rubriky *Ano a ne* Vilém Závada reaguje na Čepovo pojednání o ruralismu, které podráždilo ruralistické propagátory. Ti ale nenašli žádný argument k obhajobě a zmohli se jen na nadávky. Vyčníval mezi nimi převážně článek *Vidění Jana Čepa* od Miloše Laška v časopise *Osvěta venkova* (roč. 6, č. 6, str. 106-112). Vůbec nic nepíše o obraně ruralismu, jen má připomínky k Čepovu dílu. Vytrhává náhodně nějaké věty z kontextu jeho povídek, občas si něco přidá a jinou věc zase zkomolí. Rozhodně se tedy z Laškovy strany nejedná o konstruktivní kritiku a redakce *Osvěty venkova* by se měla zamyslet, jakou úroveň mají články, které otiskuje. Na jiný článek Miloše Laška vyšla v rubrice *Ano a ne* ještě jedna reakce. Lašek se ve *Venkovu* snaží o rozlišení literatury velkoměsta a venkova. Tvrdí, že literatura velkoměsta je nezdravá a divoká. Oproti tomu venkovská literatura může být chudá dějem, mít prostou formu, ale má v sobě ještě cosi z ducha vesnice, něco zdravého a srdečného. Autoři, kteří tedy píšou velkoměstskou literaturu, umí udělat ctnostnou věc ze zvrhlosti. A naopak, kdo píše o venkově, tak nebude rafinovaně štvát proti celému světu, ale má rád přírodu a prostotu. To jsou jediné definice, které nám Lašek předložil. Každý ale

⁴⁷ ČEP, Jan. *Ruralism. Listy pro umění a kritiku*. 15. 2. 1933, roč. 1, č. 1, s. 24-25.

⁴⁸ MATULA, Antonín. *Ruralismus v krásném písemnictví. Osvěta venkova: rádce lidovýchovných pracovníků venkovských : měsíčník pro osvětu vesnice*. 1932, roč. 4, č. 2-3.

musí pochopit, jak je toto dělení naivní a povrchní. V závěru svůj článek ještě korunoval prohlášením, že nechce pálit velkoměstskou literaturu, jako to udělali v Německu, ale musíme před ní chránit alespoň náš venkov. Je chvályhodné, že chce venkov chránit před špatnou literaturou, ale musí si uvědomit, že dráždivou a chorobnou literaturu může stejně dobře napsat venkovský spisovatel jako velkoměstský.

Ve druhém ročníku nalezneme Fučíkovu úvahu *Poesie jako šablona*, která pojednává o Janu Čarkovi, významném představiteli ruralismu. (Musíme brát v potaz, že článek vyšel roku 1934 a Čarek se spisovatelem z povolání stal až roku 1946.). „*Jan Čarek se svými čtyřmi knížkami zůstal snad neprávem – se zřetelem na mnoho jiných, nikoli širších poetů, ať jmenujeme již poesii Bieblovu aj. – nepovšimnut; – nebyl horší jiných průměrných poetů, jichž se s ním kolem r. 1920 vyrojilo značné množství – a tematicky a motivově si vedl nějak po svém, onou venkovskou notou, která se však asi nezdála snad dost poetickou, salonní a moderní.*“⁴⁹ Podle Fučíka je jeho poslední dílo *Hvězdy na nebi* (vydané roku 1934) jeho nejslabší knihou (pokud nepočítáme prvotinu *Vojna* z roku 1920). Již ve *Vojně* se objevují základní prvky jeho poezie, a to matka a rodný kraj. Dokud psal podle sebe, bylo schéma jeho děl nenáročné, nijak nevyčnívalo, mělo spíše popisný charakter. Když ale nemohl najít svůj postoj k věcem, které ho obklopovaly a tísnily, tak si vzal příklad z impresionistických gest, tragiky a pochmurnosti. Proto nám například verše v *Chudé rodině* připomínají Wolkera. Wolker se ale z této hřmotnosti nakonec dostal a stal se uvědomělejším. Čarek se ale začal pomalu rozplývat, až se ve *Hvězdách na nebi* rozplynul úplně. U Wolkera se jednalo o hledání cesty, ale Čarek jen opakoval, co už tu bylo (Fučík tvrdí, že i lepší čaj by se nedal mnohokrát převařovat). Dále se podle něj inspiroval Šrámkem a Křičkou.⁵⁰

⁴⁹ FUČÍK, Bedřich. *Poesie jako šablona. Listy pro umění a kritiku*. 1934, roč. 2, č. 9, s. 251.

⁵⁰ FUČÍK, Bedřich. *Poesie jako šablona. Listy pro umění a kritiku*. 1934, roč. 2, č. 9, s. 254.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem popsala kulturní periodikum *Listy pro umění a kritiku*, které vycházelo na našem území mezi lety 1933-1937.

V heuristické části jsem shromáždila všechna čísla časopisu a v deskriptivní části jsem detailně časopis představila, podrobněji jsem se zaměřila na jednotlivé ročníky, kde jsem vyzdvihla a popsala několik jednotlivých článků, kauz (článek *Jiří Wolker po desíti letech*, který vyvolal řadu reakcí, výměna názorů mezi Františkem Götzem a Václavem Černým o Götzově *Osudné české otázce* atd.) a speciálních čísel (zvláštní vydání k 50. výročí Národního divadla, dvojčíslo pojednávající o soudobé divadelní avantgardě, speciální čísla, která vyšla při úmrtí F. X. Šaldy, T. G. Masaryka a Václava Tilleho aj.). Vylíčila jsem i reakce na publikované články, které vyšly v dalších číslech nebo i v jiných časopisech (odpovědi na Čepův článek o ruralismu, na kritiku vedení Národního divadla atd.). Upozornila jsem i na otištěné specifické články (ankety ve druhém ročníku, rozhovor, zápis deníku a přepis rozhlasového přednesu). Výběr konkrétních článků byl subjektivní (na základě mého názoru a předpokladů). Teoretické informace o *Listech pro umění a kritiku* jsem čerpala především ze samotného periodika, protože odborná literatura se o nich příliš nezmiňuje. Což je určitě škoda, protože své místo v české kultuře jistě mají. Pokusila jsem se i o porovnání časopisu s historickým kontextem.

V další části jsem se detailněji věnovala prostoru katolických autorů v tomto časopise. Je zde značně vidět jejich vliv a tendence. Tito spisovatelé jsou v *Listech pro umění a kritiku* především chváleni (hlavně M. Dvořákem) a naopak autoři, ke kterým měli katolíci výhrady (Čapek, Peroutka) jsou spíše kritizováni. Výjimkou je ale třeba článek J. Trägera *Návrat Karla Čapka k dramatické tvorbě*, kde vyzdvihuje jeho nové dramatické dílo *Bílá nemoc*.

Podrobněji jsem představila zástupce katolických spisovatelů Jana Čepa a Jaroslava Durycha. A v úplném závěru své práce jsem shrnula texty o ruralismu, které se v *Listech pro umění a kritiku* vyskytují, a reakce na ně (především článek Jana Čepa a reakce na něj od Viléma Závady, který shrnul pobouřené odezvy).

Při čtení časopisu mě zaujal široký rozsah témat (nejen literární problémy, ale i sociální a dále i ostatní umělecká témata – filmy, kinematografie, malířství, hudba atd.) a i rozsáhlá řada přispěvatelů z celého světa. Zajímavé také byly informace z kulturního zpravodaje, který informoval o významných uměleckých událostech a obsahoval také přínosné recenze tehdejší literatury (naší i zahraniční). Dále je zajímavé, že i po skoro dvaceti letech bylo stále aktuální téma vzniku samostatného Československého státu (1918). Na což

reaguje řada článků, ať již s tématem češství, našeho postavení ve světě a světové kultuře nebo o vedení státu. Podstatná je i určitá neměnnost, která provází všech pět ročníků periodika. Jednou se jen pozměnila titulní strana a přibyla nová rubrika kulturního zpravodaje. Jinak forma časopisu zůstávala stejná (střídaly se odborné stati s prózou a poezií). Odlišení ani nenastalo při změně vedení, když Vilém Závada vystřídal Bedřicha Fučíka. Kdyby to čtenář nevěděl, tak to ani nezaznamená, jelikož oba stále do časopisu přispívali svými články.

Ve své práci jsem se pokusila o interpretaci a celistvé shrnutí časopisu *Listy pro umění a kritiku*. Uvědomuji si, že se jedná o rozsáhlé téma a mohlo by bez sebevětších problémů přesahovat kapacitu mé práce (pět ročníků časopisu nelze popsat na pár stranách). Snažila jsem se tedy shrnout základní informace o tomto periodiku, preference přispěvatelů a zdůraznit jednotlivé zajímavé články. Určitě by bylo přínosné věnovat se tomuto tématu v rámci dalších prací.

Co vedlo Bedřicha Fučíka k založení tohoto časopisu, proč jej po dvou letech přestal redigovat a jaký byl důvod k ukončení vydávání se v samotném časopise nezmiňuje. Ale Robert Sak ve své knize píše, že po zániku *Tvaru* se Fučíkovi moc do zakládání nového časopisu nechtělo, ale přemluvil jej k tomu František Halas. Svůj podíl na tom měl i Vilém Závada, který přišel o práci redaktora *Rozprav Aventina*. Fučík ale neměl v úmyslu založit nový *Tvar*.⁵¹

Bohužel se mi nepodařila zjistit, co vedlo k občasně nepravidelnosti ve vycházení časopisu. Čtrnáctidenní interval mezi jednotlivými čísly nebyl dodržován striktně a stávalo se, že se na další číslo čekalo tři týdny. U třetího ročníku se v létě jednalo dokonce o jedenáctitýdenní rozpětí. Ani v těchto případech nebyla v samotném časopise žádná zmínka (celkově se zde neobjevovalo datum vydání příštího čísla).

Ale myslím, že jsem dosáhla představení a přiblížení kulturního periodika *Listy pro umění a kritiku* a detailnějšího zaměření na souvislost s katolickými spisovateli. Má práce by mohla být přínosná převážně nashromážděním a nafocením všech čísel časopisu.

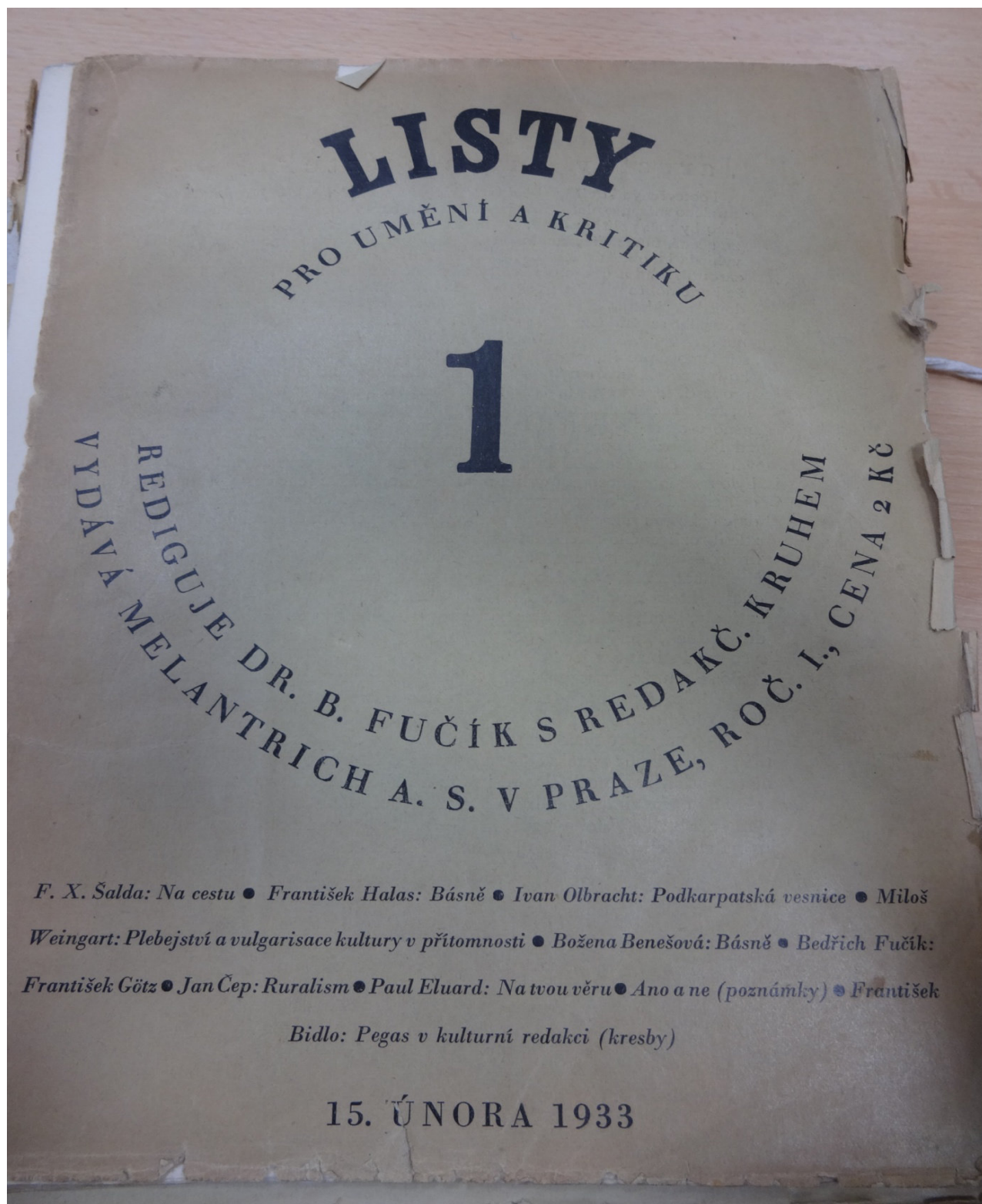
⁵¹ SAK, Robert. „Život na vidrholci“: příběh Bedřicha Fučíka. Litomyšl: Paseka, 2004, s. 138. ISBN 80-7185-670-3.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Titulní strana 1. čísla 1. ročníku Listů pro umění a kritiku

Příloha č. 2 – Karikatura Františka Bidla v 15. čísle 1. ročníku Listů pro umění a kritiku

Příloha č. 3 – Titulní strana 3. čísla 3. ročníku Listů pro umění a kritiku

Příloha č. 1

Jan Čep co by ruralista

Kreslil F. Bidlo

Příloha č. 2

listy

pro umění a kritiku

Rediguje Vilém Závada s redakčním kruhem.
Vydává Melantrich a. s. v Praze. Ročník III.

3.

*Josef Hora: Trubač • Miloš Dvořák: O díle
Jakuba Demla • A. S. Puškin: Skoupý ry-
tíř • Egon Hostovský: Než se žhář objevil na
scéně • Rafael Alberti: Ztracený ráj • Al-
fred Edward Housman: Hoch ze shropského
kraje • Bedřich Fučík: Albert Vyskočil: Bá-
sníkovo slovo • Josef Träger: Mládí ve hře •
Knihy • Film • Výtvarné umění*

Kč 2.-

V Praze 7. března 1935

Seznam literatury

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-802-4730-288.

BERÁNKOVÁ, Milena, Alena KŘIVÁNKOVÁ a Fraňo RUTTKAY. *Dějiny československé žurnalistiky III. díl: Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. Praha: Novinář, 1988.

BLAŽÍČEK, Přemysl, J. BRABEC, Fr. BURIÁNEK a další. *Dějiny české literatury IV: Literatura od konce 19. století do roku 1945*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-48-3.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938) 1. – 3. díl*. Praha: Libri, 2000 - 2003. ISBN 80-7277-030-6.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-807-3676-988.

MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova, 1938-1939*. Praha: Academia, 2010. Edice Novověk. ISBN 978-80-200-1823-6.

MED, Jaroslav. *Spisovatelé ve stínu: studie o české literatuře*. Praha: Zvon, české katolické nakl., 1995. ISBN 80-7113-129-6.

PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych*. Praha: Torst, 2003. Svazky úvah a studií, 3. ISBN 80-7215-212-2.

ROTREKL, Zdeněk. *Skrytá tvář české literatury*. Toronto, Ont., Canada: Sixty-Eight Publishers, 1987. ISBN 0-88781-183-3.

SAK, Robert. *Život na vidrholci: příběh Bedřicha Fučíka*. Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-670-3.